

ҲУКУМАТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ҚАРОР

Дар бораи Тартиби гузаронидани экспертизаи тиббию иҷтимоӣ

Мутобиқи [моддаи 28](#) Кодекси тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва [моддаи 57](#) Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ" Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад:

1. Тартиби гузаронидани экспертизаи тиббию иҷтимоӣ тасдиқ карда шавад ([замима](#) мегардад).

2. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 октябри соли 2012, [№543](#) "Дар бораи Номгуи нишондодҳои тиббие, ки ба кӯдакони маъҷуби то 18-сола ҳуқуқи гирифтани нафақаи иҷтимоӣ медиҳанд" аз эътибор соқит доништа шавад.

3. Қарори мазкур аз **1 майи соли 2022** мавриди амал қарор дода шавад.

Раиси
Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
Раҳмон

Эмомалӣ

ш. Душанбе,
аз 26 апрели соли 2022, № 177
Бо қарори Ҳукумати
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз 26 апрели соли 2022, [№ 177](#)
тасдиқ шудааст

ТАРТИБИ ГУЗАРОНИДАНИ ЭКСПЕРТИЗАИ ТИББИЮ ИҶТИМОӢ

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

1. Тартиби гузаронидани экспертизаи тиббию иҷтимоӣ (минбаъд - **Тартиб**) гузаронидани экспертизаи тиббию иҷтимоӣ муайян намудани қобилияти меҳнатӣ, муваққатан ва муддати дароз аз даст додани қобилияти меҳнатӣ, гурӯҳ ва сабабҳои маъҷубӣ, давомнокии маъҷубӣ, гузаронидани муоинаи такрорӣ, инчунин тартиби бақайдгирии варақаҳои корношоҷии беморон ва маъҷубонро муқаррар менамояд. Экспертизаи тиббию иҷтимоӣ бо дар назар доштани арзёбии умумии ҳолати организм дар асоси таҳлили нишондиҳандаҳои клиникаию функционалӣ, маишӣ, иҷтимоӣ, касбӣ, меҳнатӣ ва руҳии шахси муоинашаванда амалӣ карда мешавад.

2. Маъҷубӣ, сабабҳо, давомнокӣ, вақти бавучудоии он, дарачаи маъҷубӣ ва ба ҳифзи иҷтимоӣ эҳтиёҷманд будани шахс бо роҳи гузаронидани экспертизаи тиббию иҷтимоӣ муқаррар карда мешавад.

3. Экспертизаи тиббию иҷтимоӣ аз ҷониби Хадамоти давлатии экспертизаи тиббию иҷтимоӣ (минбаъд - Хадамот), ки мақоми ваколатдори давлатӣ дар соҳаи экспертизаи тиббию иҷтимоӣ маҳсуб меёбад, гузаронида мешавад.

4. Экспертизаи тиббию иҷтимоии бемориҳои касбӣ дар асоси ҳулосаи муассисаи давлатии "Маркази ҷумҳуриявии клиникаи бемориҳои касбӣ" гузаронида мешавад.

5. Экспертизаи ҳарбию тиббӣ бо мақсади муайян намудани қобили хизмати ҳарбӣ (хизмати ба он баробар) ва таълим аз рӯи ихтисосҳои мушаххаси ҳарбӣ, инчунин муайян намудани сабабҳои маъҷубӣ ва бемории хизматчиёни ҳарбӣ вобаста ба гузаштани хизмати ҳарбӣ бо тартиби муқаррарнамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида мешавад.

6. Дар Тартиби мазкур мафҳумҳои асосии зерин истифода мешаванд:

- **маҳдудиятҳои иҷтимоӣ (дезадаптатсия)** - нотавонӣ (вобаста ба вайрон шудани вазифа ва маҳдудияти фаъолияти ҳаётӣ) барои анҷом додани рафтори рӯзмарраи худ дар зиндагӣ;

- **нотавонии пешбурди зиндагонии мустақилона** - мавҷуд набудани робитаҳои иҷтимоӣ ва ниёзманд будан ба кумаки шахси дигар;

- **эҳтиёҷмандии иҷтимоӣ** - зарурат ба ҳифзи иҷтимоӣ ё мансубият ба гурӯҳи осебпазири аҳоли, ки барои муқаррар намудани гурӯҳи маъҷубӣ асос шуда метавонад;

- **маҳаки фаъолияти ҳаётӣ** - доштани имкон барои худхизматрасонӣ, ҳаракат, самтёбӣ (ориентатсия), худидоракунии, алоқа бо муҳити атроф, таълим, инчунин иҷрои фаъолияти меҳнатӣ;

- **қобилияти ҳаракат кардан** - имконияти ҳаракати самарабахш (роҳ рафтан, давидан, гузаштан аз монеаҳо, истифода бурдан аз нақлиёт). Маҳаки баҳодихӣ - хусусияти роҳгардӣ, суръати ҳаракат, масофае, ки бемор онро тай менамояд, имконияти мустақилона аз нақлиёт истифода намудан, ниёз доштан ба кумаки дигарон ҳангоми ҳаракат намудан;

- **имконияти худхизматрасонӣ** - имконияти самаранок иҷро намудани фаъолияти ҳамарӯзаи маишӣ ва қонеъ намудани талаботи худ ба кумаки шахсони дигар. Маҳаки баҳодихӣ - фосолаи вақте, ки дар давоми он кумак зарур аст - кумаки муваққатӣ (на камтар аз як маротиба дар як моҳ), кумаки пайваста (якчанд маротиба дар як моҳ), кумаки доимӣ (якчанд маротиба дар як ҳафта - кумаки нақшавӣ ва ё якчанд маротиба дар як рӯз - кумаки ғайринақшавӣ);

- **самтёбӣ дар макон** - имкони мустақилона муайян намудани ҷойи худ дар макон ва вақт, инчунин доштани маълумот дар бораи ашёи атроф. Асоси самтёбиро ҳиссиёти биноӣ ва шунавоӣ ташкил медиҳанд. Самтёбӣ дар ҳолати муътадили фаъолияти равони ва нутқ баҳогузорӣ карда мешавад. Маҳаки баҳодихӣ - қобилияти фарқ кардани намуди зоҳирии одамон ва ашё дар масофаи афзоянда ва дар шароити мухталиф (мавҷуд будан ва ё набудани монеа, шиносӣ бо муҳити атроф), қобилияти фарқ намудани овоз ва нутқи шифоҳӣ (самтёбӣ аз рӯи овоз) - ҳангоми мавҷуд будан ё набудани ҳалалёбӣ ва дараҷаи

чуброни вайроншавии қабули нутқи шифоҳӣ бо дигар воситаҳо (мактуб ва дигар шаклҳо ғайришифоҳӣ), зарурати истифодаи васоити техникӣ барои самтёбӣ ва кумаки дигар шахсон дар намудҳои мухталифи фаъолияти ҳамаҷузъи зиндагӣ (дар ҳаёти маишӣ, таҳсил, истеҳсолот);

- **имконияти иртиботӣ** - муошират карда тавоништан бо одамон ва ба роҳ мондани муносибатҳои муқаррарии иҷтимоӣ (дар ҳолати мазкур қанда шудани муносибатҳои, ки ба ҳалалдор шудани фаъолияти равонӣ алоқаманд мебошанд, дар назар дошта нашудааст). Воситаи асосии иртибот нутқи шифоҳӣ буда, воситаҳои ёрирасон хондан, навиштан, шаклҳои муоширати ғайришифоҳӣ (имову ишора) мебошанд. Маҳаки баҳодихӣ - хусусияти гурӯҳи одамон, ки бо онҳо имконияти алоқа мавҷуд аст, инчунин зарурати кумаки шахсони дигар дар раванди таълим ва фаъолияти меҳнатӣ;

- **имконияти худидоракунии** - имкони худдорӣ намудан дар доираи меъёрҳои ахлоқӣ ва ҳуқуқии муҳити атроф. Маҳаки баҳодихӣ имкони худдаркнамоӣ ва риояи меъёрҳои иҷтимоии муқарраршуда, қиёс намудани одамон ва объектҳо, дарк намудани муносибати байни онҳо, дуруст қабул намудан, бозгӯӣ намудан, якранг муносибат намудан ба ҳолатҳои муқаррарӣ ва ғайримуқаррарӣ, риояи беҳатарӣ ва беҳдошти шахсӣ;

- **қобилияти донишандӯзӣ** - имкони қабул намудан, омӯзиш, сафарбар намудани лаёқату имкониятҳои (маишӣ, фарҳангӣ, касбӣ) ба раванди мақсадноки таълим;

- **қобилияти касбомӯзӣ** - имкони фаро гирифтани дониши назариявӣ ва амалӣ, малакаи мушаххаси касбӣ. Маҳаки баҳодихӣ имкони гирифтани таълим дар шароити муқаррарӣ ва ё шароити махсус ташкилкардашуда (муассисаҳои махсуси таълимӣ, дар гурӯҳҳо, таълим дар хона), қабули ҳаҷми барнома, вақт ва речаи таълим, имкони фарогирии сатҳи гуногуни касбӣ ё намуди алоҳидаи кор, зарурати истифодаи маводи махсуси таълимӣ ва истифодаи кумаки дигарон;

- **қобилият ба фаъолияти меҳнатӣ** - маҷмӯи имконияти ҷисмонӣ ва маънавии одам, ки ҳолати сиҳати онро барои машғул шудан ба фаъолияти минбаъдаи меҳнатӣ муайян мекунад;

- **мутобиқати касбӣ** - имкони бо сифати баланд иҷро намудани кор дар касби мушаххас, ки шароити амалӣ намудани фаъолияти меҳнатиро дар макон муайяни истеҳсолот мувофиқ ба талаботи ҳаҷми истеҳсолот, речаи корӣ ва муҳити истеҳсолӣ пешбинӣ менамояд. Маҳақҳои баҳодихӣ- нигоҳдорӣ ё аз даст додани коршоямии касбӣ, имконияти кор кардан дар сатҳи касбӣ дар дигар соҳаҳои ба касби пешина баробар, баҳо додан ба ҳаҷми кор ва мансаб, имконияти машғул шудан ба кор дар шароити муқаррарӣ ва ё махсус ташкилкардашуда;

- **вайроншавии қобилияти меҳнатӣ** - сабаби асосии норасоии иҷтимоие, ки метавонад ҳангоми маҳдудияти фаъолияти ҳаётӣ ба вучуд омада, ҳамзамон ба дигар сатҳи фаъолияти ҳаётӣ даҳолат намекунад.

2. ҚОИДАҲОИ ГУЗАРОНИДАНИ ЭКСПЕРТИЗАИ ТИББИЮ ИҶТИМОИ

7. Экспертизаи тиббию иҷтимоиро Хадамот дар асоси баҳодиҳии ҳамаҷонибаи ҳолати саломатӣ, дараҷаи вайроншавии вазифа ва маҳдудияти фаъолияти ҳаётӣ, бо дар назар доштани ҳолати равонӣ, муоинаи такрорӣ ва иҷтимоӣ, муҳит, инчунин унсурҳои касбӣ ройгон амалӣ менамояд.

8. Хадамот дар сурати мавҷуд будани асосҳо (нишондодҳо)-и маҳдудияти фаъолияти ҳаётии бемор сабаб ва вақти фарорасии маъҷубиро муқаррар намуда, дараҷаи аз даст додани қобилияти коршоямии касбиро (ба ҳисоби фоиз) муайян намуда, барои ҳар як маъҷуб барномаи инфиродии тавонбахшии маъҷубро тартиб медиҳад.

9. Вайроншавии қобилияти кор ва маҳдудияти фаъолияти ҳаётӣ бо таносуби фоизӣ баҳо дода мешавад. Бо мақсади ба тартиб даровардани раванди баҳогузорӣ аз рӯи нишондодҳои гуногун "дараҷаи вазифавӣ" мутобиқ ба ҷадвали панҷбала, ки тибқи он (аз 0 то 4) баробар ба 100% ва фосилаи миёни балҳо баробар ба 25%-ро ташкил медиҳад, муайян карда мешавад, аз ҷумла:

- дараҷаи вазифавии 0 - ҳолати муқаррарии нишондод;

- дараҷаи вазифавии 1 - вайроншавии сабуки вазифаҳо ё ҳадди фаъолияти ҳаётӣ (аз 1 то 25%);

- дараҷаи вазифавии 2 - вайроншавии миёна ё муътадил (аз 26 то 50%);

- дараҷаи вазифавии 3 - ҳадди бузургтари вайроншавӣ (аз 51 то 75%);

- дараҷаи вазифавии 4 - вайроншавии шадид то ба дараҷаи пурра аз даст додани вазифа ва ё имконият (аз 76 то 100%).

10. Ҳангоми арзёбии фоизи дараҷаи вайроншавии вазифаҳо таъсирбахшии ҷуброн бо ёрии маводи тиббӣ ё васоити техникӣ, ки вазифаро беҳтар мегардонанд, ба инбат гирифта мешавад.

11. Ҳолати фаъолияти ҳаётӣ вобаста ба ҳар як маҳаки алоҳида арзёбӣ карда мешавад, зеро дар марҳилаи аввали беморӣ мумкин аст, яке аз имкониятҳо вайрон гардад, ки он метавонад ба маҳдудияти иҷтимоӣ ва зарурати муайян намудану таъини маъҷубӣ оварда расонад.

12. Таносуби байни дараҷаи вазифавии вайроншавӣ ва маҳдудгардии фаъолияти ҳаётӣ на ҳама вақт маълум аст, ки ин арзёбии алоҳидаи ҳар як нишондодро талаб менамояд. Оқибати иҷтимоии беморӣ аз дараҷаи маҳдудияти фаъолияти ҳаётӣ муайян карда мешавад.

13. Ҳангоми нигоҳдории қобилиятҳои касбии маъҷуб ё имконияти барқарор намудани онҳо ба маъҷуб тавсияи меҳнатӣ ё барномаи

инфиродин тавонбахшӣ пешниҳод карда, маъюб ба мақомоти шуғли аҳоли раво карда мешавад.

14. Барномаи инфиродин тавонбахшии маъюб аз се қисмтавонбахшии иҷтимоӣ, тиббӣ ва касбӣ иборат буда, чорабиниҳои тиббӣ, маишӣ-иҷтимоӣ ва касбиро фаро мегирад. Хадамот ба маъюб тавсияи мухтасар ва чораҳои асосии тавонбахширо нишон медиҳад, ки дар он макон ва вақти гузаронидан, суроға ва соатҳои кори муассисае, ки бемор бояд ба он муроҷиат намояд, нишон дода мешавад. Ҳангоми муоинаи такрорӣ маъюб дар роҳхати муассисаи табобатӣ пешгирӣ бояд барномаи чораҳои асосии тавонбахшӣ бо сабаби иҷрои онҳо, натиҷаҳо ё сабабҳои иҷро нагардидан нишон дода шавад.

15. Экспертизаи тиббӣ иҷтимоӣ бемороне, ки вобаста ба вазъи саломатиашон дар Хадамот гузаронида шуда наметавонад, мувофиқи роҳхати шакли-088/б бо қайди "дар хона, беморхона, хона-интернатҳо ва ғайра" дар ҷойи нишондодашуда бо истифода аз нақлиёти хизматӣ гузаронида мешавад.

16. Муоинаи такрорӣ маъюбон як моҳ қабл аз муҳлати муқарраршуда гузаронида мешавад.

17. Муоинаи такрорӣ пеш аз муҳлати муқарраршуда дар ҳолатҳои зерин гузаронида мешавад:

- ҳангоми тағйир ёфтани (бад ё беҳ шудан)-и вазъи саломатӣ ва дараҷаи маҳдудияти фаъолияти меҳнатӣ;

- ҳангоми муайянсозӣ дар раванди тафтиши пешакӣ муайяншудани далелҳои ҳуқуқвайронкунӣ (тақаллубкорӣ ҳуҷҷатҳо).

18. Муоинаи такрорӣ маъюбӣ бе нишон додани муҳлат таъин карда мешавад:

- барои занони аз 58-сола боло ва мардон аз 63-сола боло;

- ҳангоми тағйироти бебозгашти морфологӣ, вайронгардидани вазифаҳои узвҳо ва системаи организм, имконпазир будани беҳтаршавии раванди беморӣ ва мутобиқшавии иҷтимоӣ ҳангоми бесамаранокии чорабиниҳои тавонбахшӣ (на кам аз 5 соли назорати пайваста);

- ҳангоми ҷой доштани нуқсонҳои анатомӣ, ки дар боби 4 Тартиби мазкур нишон дода шудаанд.

19. Эҳтиёҷмандии иҷтимоӣ ё мансубият ба гурӯҳи осебпазир аҳоли, ки дар асоси маълумотномаи мақомоти иҷроияи маҳалли ҳокимияти давлатии ҷойи зист (якҷаву танҳо, дар оила мавҷуд будани 2 ва зиёда маъюб, камбизоатӣ) нишон дода шудааст, ҳангоми гузаронидани экспертизаи тиббӣ иҷтимоӣ ба назар гирифта мешавад.

20. Номгӯии бемориҳо, нуқсонҳо ва дигар нишондодҳои тиббӣ, ки тибқи онҳо ба шаҳрвандон маъюбӣ муқаррар карда мешаванд, таснифоти вайроншавии функсияҳои асосии организм ва маҳдудиятҳои ҳаёти аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатӣ дар соҳаи тандурустӣ таҳия ва тасдиқ карда мешаванд.

§1. Муайян намудани гурӯҳи I маъҷубӣ

21. Барои муайян намудани гурӯҳи I маъҷубӣ инҳо асос шуда метавонанд:

- муҳтоҷ будан ба кумаки доимии шахсони дигар;
- бинобар сабаби якбора ба амал омадани маҳдудияти фаъолияти ҳаёти бо сабаби бемориҳо;
- оқибати осебҳо;
- норасоӣҳои вазнину омехтаи анатомие, ки ба норасоии тиббию иҷтимоӣ оварда мерасонанд.

22. Ба вайроншавии куллии пурра аз даст додани вазифа ё имконият дохил мешавад:

- вайроншавии куллии худхизматрасонӣ - бе кумаки шахсони дигар анҷом дода натавонистани талаботи зарурии беҳдошти шахсӣ, қазои ҳоҷати физиологӣ, ки басомадашон танзимнашавандаанд;

- пурра ё қисман аз даст додани қобилияти ҳаракат - имкони ҳаракат намудан танҳо дар доираи манзили истиқоматӣ ё бо кумаки шахсони дигар;

- вайроншавии куллии худидоракунӣ - ғайриимкон будан ё вайроншавии куллии дарки шахсияти худ, олами атроф, одамон, набудани таассур (реаксия) ё таассури бемувозинат дар ҳолати муқаррарӣ, риоя накардани чораҳои беҳатарии шахсӣ, ки зарурати назорати доимӣ ва кумаки шахсони дигарро ба миён меорад. Вайроншавии худидоракунӣ дар натиҷа ба вайроншавии тамоми ҷанбаҳои фаъолияти зиндагонӣ, зиёда аз он, ба пароксизмҳои такроршаванда оварда мерасонад, ки шуурро вайрон мекунанд (торикшавии шуур ва монанди инҳо);

- вайроншавии куллии муошират - имкон надоштани муошират ё вайроншавии куллии иртибот то ба хешони наздик дар сатҳи маишӣ, ки кумаки доимии шахсони дигарро душвор месозад.

23. Ҳолатҳои маҳдудшавии куллии фаъолияти ҳаёти дар мавридҳои зерин ба амал меоянд:

- ҳангоми бемориҳои узвҳои дарунӣ, асаб, системаи эндокринӣ, устухону мушакҳо, ҳисси босира, системаи рағҳо, ки вайроншавии вазифаи ҳар яке аз онҳо ба ҳадди нишондиҳандаи дараҷаи вазифавии 4 мерасад;

- ҳангоми зиёд будани вайроншавии вазифавии ду ва зиёда системаҳо, ки ба маҳдудияти ногаҳонии ҳаёти дар доираи яке аз ин дараҷаҳо оварда мерасонад;

- ҳангоми вайроншавии ногаҳонии ҳолати равонӣ.

24. Гурӯҳи I маъҷубӣ инчунин ҳангоми бемориҳои, ки барои муҳити зиндагонӣ номувофиқанд, новобаста аз дараҷаи маҳдудияти ҳаёти муайян карда мешавад.

25. Гурӯҳи I маъҷубӣ муқаррар карда мешавад:

1) барои шахсоне, ки имконияти меҳнатиашонро ба таври доимӣ пурра аз даст додаанд ва ба кумаки доимӣ ва нигоҳубин ниёз доранд.

Бемориҳои зерин метавонанд барои муқаррар кардани гурӯҳи I маъҷубӣ сабаб бошанд:

- бемориҳои саратони бадфарҷом;
- сили шуш бо ҷараёни афзоишёбанда дар марҳилаи декомпенсатсия бо норасоии нафаскашии дараҷаи 3;
- вайроншавии системаи дилу рағҳо бо норасоии хунгардишдараҷаи 3;
- вайроншавии мағзи сар бо фалаҷи чуқур (параплегия) ва афазияи шадид;
- фалаҷи ду даст ё пой;
- нимфалаҷи маълуми дасту пой;
- алоими вазнину музмини катотоникӣ ва параноидӣ ҳангоми маҷзубият;
- саръ (эпилепсия) бо хурӯҷҳои тез-тез ва ҳолати носолимшавии ақл, зинаи аввали камақлӣ то аз даст додани муносибати нобарҷомӣ ба бемори худ;

2) барои шахсоне, ки новобаста ба вайроншавии ошқору кулли вазифавӣ ва зарурати нигоҳубини доимӣ ба кумаки шахсони дигар, имкон доранд бо намудҳои алоҳидаи фаъолияти меҳнатӣ дар шароити ташкили инфиродии кор (коргоҳҳои махсус, кор дар хона) машғул шаванд. Бемориҳои зерин метавонанд барои муайян кардани гурӯҳи I-уми маъҷубӣ сабаб бошанд:

- фалаҷи устувори пойҳо;
- мунҷаи (культя) ампутатсионии ҳарду даст (набудани ҳамаи ангуштон дар ҳарду каф);
- мунҷаи (культя) ампутатсионии ҳарду соқи пой дар баробари сеяки қисми болоӣ;
- мунҷаи (культя) ампутатсионии дар ҳама гуна ҷойи дастҳо ва ронҳо;
- нобиноии пурра.

§2. Муайян намудани гурӯҳи II маъҷубӣ

26. Барои муайян намудани гурӯҳи II маъҷубӣ хеле маҳдуд шудани фаъолияти ҳаётӣ бо сабаби беморӣ, оқибатҳои осеб, норасоии омехтаи анатомӣ, ки ба норасоии иҷтимоӣ оварда мерасонад, асос шуда метавонад.

27. Ба ниҳоят маҳдуд шудани фаъолияти ҳаётӣ нишондодҳои зерин мансубанд:

- ниҳоят маҳдуд шудани имкониятҳои худхизматрасонӣ зарурати доимии кумаки дигарон барои иҷрои як қатор талаботи танзимшаванда, ки қонеъ гардондани онҳо дар муддати як ҳафта се маротиба ё зиёда аз ин, вале на бештар аз як маротиба дар як рӯз талаб карда мешавад (таъмин бо маводи ғизо ва омода намудани хӯрок, рӯбучин, шустушӯӣ, гарм намудани бино ва ғайра);
- ниҳоят маҳдуд шудани имконияти ҳаракат кардан - имкони ҳаракат танҳо дар ҳудуди минтақаи наздик ба макони истиқомат ё

ҳаракат бо кумаки васоити мураккаб, душвории зиёд ҳангоми истифодаи нақлиёт бе кумаки шахсони дигар;

- ниҳоят маҳдуд шудани самтёбӣ дар макон - имкони хеле душвори шинохтани одамон ва объектҳо дар масофаи на он қадар дур, ҳангоми мавҷуд будани монеа дар самтёбӣ (равшании паст, мавҷзани ва ғайра) дар мавзеи ношинос, зарурати истифодаи васоити ёрирасон дар таҳсил ё дар истеҳсолот, қабул накардани овозҳо ва нутқи шифоҳӣ ҳангоми имкон надоштани ҷуброни норасоии шунавоӣ бо кумаки дастгоҳи шунавоӣ (ношунавою ногӯё + бесаводӣ);

- аз даст додани худидоракунии назаррас - нигоҳ доштани имкони шинохтани худ ва ҳешовандони наздик, имконияти худхизматрасонӣ ҳангоми муайянкунии нопурраи ҷои зист ва вақт, мушкилиҳо дар макони ношинос, ба қадри имкон роия намудани бехатарии шахсӣ, ба ин омилҳо инчунин такроршавии тез-тези пароксизм, вайроншавии кӯтоҳмуддати шуур низ шомил мебошанд;

- маҳдудияти назарраси муошират - имкони муошират намудан танҳо бо одамони шинос дар сатҳи маишӣ, аз даст додани робитаҳои доимии пешина ва барқарор карда натавонистани робитаҳои нав.

28. Имкон надоштан ба таълими касбӣ ё имкони таълим танҳо бо барномаҳои махсус дар муассисаҳои махсуси таълимӣ, дар гурӯҳҳои барои маъҷубон пешбинишуда, омӯзиши инфиродӣ дар хона, зарур будани васоити махсуси таълим, барномаҳо ва усулҳои таълим ва ё кумаки шахсони дигар дар ин раванд (ғайр аз ношунавоён).

29. Гурӯҳи II маъҷубӣ ҳамчунин новобаста аз шиддати маҳдудият (новобаста аз анҷом додани муолиҷа ва тавонбахшӣ), пешгӯии меҳнатӣ ва корношоямии меҳнатӣ вобаста ба бадшавии вазъи саломатӣ муайян карда мешавад. Ба инҳо ҳолатҳои зерин шомил мешаванд:

- норасоии мушакҳои дил ё дарғотҳои дил;
- норасоии гардиши хуни дараҷаи 2-3;
- фишорбаландии дараҷаи 2 моил ба буҳронҳои зуд-зуд ҳуруҷкунандаи ангиоспастикӣ;

- сили шуш бо падиҳои нишонаҳои норасоии дилию шушӣ;
- шакли вазнини артериосклероз бо нишонаҳои пастшавии зеҳн (лоғаршавии равонӣ);

- иллатёбӣ ё вайроншавии раг;
- бемориҳои сироятии мағзи сар бо вайроншавиҳои мувозинат (вестибилярӣ) ва босира ё вайроншавии вазифаҳои ҳаракати дасту пойҳо;

- ба шахсоне, ки барояшон тамоми намудҳои фаъолияти меҳнатӣ дар давраи тӯлонӣ бо назардошти бад шудани вазъи саломатиашон зери таъсири фаъолияти меҳнатӣ манъ аст (сактаи такрорӣ дил бо нишонаҳои маълуми норасоии иқлилӣ (коронарӣ), сактаи такрорӣ мағзи сар, хунрезӣ ба пардаи як чашми сиҳат ҳангоми афзоиши хирагии чашм, баъди ҷарроҳии омосҳои бадфарҷоми меъда, шуш ва монанди инҳо, барои шахсони гирифтори бемориҳои вазнини доимӣ бо нуқсҳои

омехтаи дастгоҳи такяву ҳаракат бо талафи зиёди қувваи биной, ки меҳнат барояшон манъ набуда, дар шароитҳои махсуси ташкилкардашуда иҷозат дода шудааст, буридагии рон ё соқҳо дар сатҳҳои гуногун, баъди буридани ампутатсия рон ва имкон надоштани протезшинонӣ гурӯҳи II маъҷубӣ муайян карда мешавад).

30. Намунаи норасоӣҳои вазнини анатомӣ метавонанд инҳо бошанд:

- ампутатсияи ҳар ду соқи пой;
- набудани панҷаҳо ё банди даст ва соқи пой;
- набудани китф ё банди даст ҳангоми зиёд вайроншавии вазифаҳои мутаҳарриқӣ ё статикӣ дигари пой;
- набудани даст ё пойҳо;
- экзартикулятсияи рон.

§3. Муайян намудани гурӯҳи III маъҷубӣ

31. Барои муайян намудани гурӯҳи III маъҷубӣ маҳдудшавии боэътидоли фаъолияти ҳаёти бо сабабҳои беморӣ, оқибати осебҳо ва зоҳиршавии норасоӣҳои анатомӣ, ки ба камбудии иҷтимоӣ оварда мерасонанд, асос шуда метавонанд.

32. Ба маҳдудиятҳои ҳаёти инҳо шомиланд:

1) **маҳдудияти боэътидоли худхизматрасонӣ** - зарурат доштан ба кумаки шахсони дигар (чор ва зиёда маротиба) дар иҷрои як қатор талаботи ҳаррӯза;

2) **маҳдудияти боэътидоли ҳаркат намудан** - маҳдудияти ҳаракат намудан танҳо дар ҳудуди манзил, ниёз доштан ба истифодаи воситаҳои ёрирасон ҳангоми ҳаракат берун аз хона, мушкилӣ кашидан дар истифодаи нақлиёти ҷамъиятӣ, вале бе ёрии шахсони дигар имконпазир;

3) **маҳдудияти боэътидоли самтёбӣ** - қисман вайроншавии дарк кардани муҳити атроф вобаста ба вайроншавии боэътидоли узвҳои босиравӣ ва якбора аз даст додани қабули овозҳо, ки зарурати истифодаи имову ишораҳо талаб менамояд;

4) **маҳдудияти боэътидоли худидоракунӣ** - нигоҳ доштани имконоти шинохти худ, одамон, ашё ва вазъият дар ҳолати аввала, ҳангоми душвории шарҳ (интерпритатсия)-и ҷойгиршавӣ дар байни объектҳо дар муҳити ношинос ва коркарди аксуламал дар вазъи ғайримаъмулӣ, ки ба бемор имкони иҷрои корҳои оддӣ ва гирифтани таълимро бе кумаки дигарон медиҳад, ба ин пароксизм, вайроншавии суръати миёнаи идрок низ дохил мешавад;

5) **маҳдудияти боэътидол дар таҳсил** - имкон доштани таълим дар муассисаҳои муқаррарӣ дар доираи барномаву чадвали умумӣ, вале дар синфхонаҳои махсус барои гурӯҳҳои муайяни маъҷубон ё таълим ба воситаи шахсони дигар ғайр аз омӯзгор;

6) **маҳдудияти боэътидол дар фаъолияти меҳнатӣ** - тағйирёбии назаррасӣ фаъолияти касбии дар шароити муқаррари истехсолӣ иҷрошаванда, бинобар зарурати саломатӣ;

7) пастшавии маҳорати касбӣ ба ҳадди 2-3 дараҷа (зиёда аз 25%) дар робита бо имкон надоштани идомаи кор дар касби худ ё ба он баробар;

8) маҳдудияти ҳаҷми фаъолияти касбӣ дар ихтисоси худ вобаста бо пастравӣ ба ҳадди 4 зинаи мансаби мутахассис (зиёда аз 25%) ё сатҳи идоракунии роҳбарӣ;

9) маҳдудияти давомнокии рӯзи корӣ (танҳо рӯзи нопурраи корӣ иҷозат дода мешавад);

10) имкони иҷро намудани танҳо баъзе намуди корҳо аз номгӯи уҳдадорихои вазифавӣ;

11) зарурати муҷаҳҳазсозии ҷойи корӣ бо воситаҳои ғиридиҳанда ва дигар васоити техникӣ;

12) нуқсҳо ва шаклдигаркунии дастҳо, набудани китф, банди даст, панҷа, буғуми қалбакии устухони китф ва ё ҳарду устухони банди даст, ҳолати контрактураи возеҳ (маҳдудияти ҳаракат дар пайвандҳо то ба дараҷаи 5-8) ё сахтшавии буғуми оринҷ дар ҳолати номувофиқи вазифавӣ (дар зери на камтар аз 60 дараҷа ё 150 дараҷа) ё ҳангоми мустаҳкамшавии банди даст дар ҳолати тобхӯрии ниҳоии даст ба дарун ё тобхӯрии даст ба берун, баъди буриш, алвонҷ хурдани пайвандҳои китф ё оринҷ, набудани ҳамаи буғумҳои чор ангушти панҷа, бе баҳисобгирии ангушти аввал, анкилоз ё контрактураи шадидан маълуми ҳамаи ангуштон дар ҳолати функционалии номувофиқ, набудани ангуштони якум ва дуюм ё се ангушт якҷоя бо устухони беҳи панҷа, набудани ангуштони аввали ҳар ду даст, баъди буриши пайвандҳои китф ё оринҷ, аз ҷумла набудани ҳамаи буғумҳои чор ангушти панҷа, бе баҳисобгирии ангушти аввал, набудани се ангушт бо баҳисобгирии ангушти аввал, набудани ҳаракат (анкилоз) ё контрактураи возеҳи ҳамаи ангуштон дар ҳолати номувофиқи вазифавӣ, набудани ангуштони якум ва дуюм ё се ангушт якҷоя бо устухонҳои асосии панҷа, набудани ангуштҳои аввали ҳар ду панҷа.

13) нуқсҳо ва шаклдигаркунии пойҳо аз ҷумла, мунҷаи ампутатсияи панҷаи пойҳо баъди бурриши устухонӣ-пластикӣ (намунаи Пирогов), бо нуқс дар сатҳи буғуми Шопар ва буридагии дутарафа дар баробари буғуми Лисфранк, контрактураи намоён ё сахтшавии пайвандҳои соқу попанҷаҳо дар мавриди нуқс доштани попанҷаҳо ва вайроншавии зиёди вазифаҳои роҳгардӣ ва истодан, буғуми қалбакии рон ва ҳар ду устухонҳои соқҳо, алвонҷхӯрии зонуҳо ё пайванди миёну рон баъди буриш, шаклдигаркунии падидомада ё сахтшавии пайванди косу рон, сахтшавии пайванди зонуҳо дар ҳолати номувофиқи вазифавӣ - дар зери кунҷи 180 дараҷа ё кутоҳшавии пойҳо бо ҳади беш аз 7 см баъди буриши пайванд;

14) оқибатҳои осеб ва бемории системаи асаб, аз ҷумла фалаҷи панҷа ва дастҳо, фалаҷи пойҳо, нимфалаҷ (парез)-и шадиди дастҳо ва ё пойҳо бо вайроншавии зиёди трофиқӣ (атрофияи падидомадаи мушакҳо, ҷароҳати трофиқии доимӣ);

15) нобиноии пурра ё пастшавии биноиш дар як чашм то 0,02 ё маҳдудгардии майдони биноиш то 5 дараҷа (дар робита бо осеби ҳарбӣ ё меҳнатӣ);

16) мавҷуд будани қисмҳои бегона дар мушакҳои дил ва ё меъдачаи дил;

17) нуқси назарраси устухони сар;

18) нуқси ҷоғ ё коми саҳт, агар протезшинонӣ ҳойиданро таъмин карда натавонад;

19) шаклдигаркунии қафаси сина пас аз гузаронидани ҷарроҳӣ, буриши панҷ ё зиёда аз қабурғаҳо ҳангоми мавҷуд будани нокифоягӣ дар вақти нафаскашӣ (ҳангоми муайян намудани гурӯҳи II маъҷубӣ муҳлати муоинаи такрорӣ дар асоси муқаррароти умумӣ муайян карда мешавад);

20) ношуваноии дутарафа аз кӯдакӣ.

Эзоҳ: ношуваноиро бояд ҳангоми мавҷуд набудани қабули нутқи баланди шифоҳӣ дар садафи гӯшҳо ҳисоб кард. Дар ҳолати норасоӣ ё ҳолатҳои пешбининакардаи Тартиби мазкур масъалаи муқаррар кардани гурӯҳи маъҷубиро аз рӯи принсипҳои умумии ташхис, яъне бо дар назар доштани имкони иҷрои корҳо аз тарафи маъҷуб аз рӯи касби худ бояд ҳал кард.

§4. Муайян намудани категорияи "кӯдаки маъҷуб"

33. Нишондод барои муайян намудани категорияи "кӯдаки маъҷуб" дар кӯдакон ҳолатҳои бемориҳое мебошанд, ки ҳангоми бемориҳои модарзодӣ, ирсӣ ва баъдан гирифтورشуда пайдо мешаванд.

34. Муқаррар намудани категорияи "кӯдаки маъҷуб" аз синни 2 - солагӣ пас аз ба қайд гирифтани дар муассисаи тиббии маҳалли зист гузаронидани чорабиниҳои ташхисӣ, табобатӣ ва тавонбахшии тиббӣю иҷтимоӣ дида баромада мешавад. Муайян намудани категорияи "кӯдаки маъҷуб" ба кӯдакони то 2 - сола бо тартиби пешбининамудаи мақоми ваколатдори давлатӣ дар соҳаи тандурустӣ муайян карда мешавад.

35. Муқаррар намудани экспертизаи тиббӣю иҷтимоии кӯдакон дар робита ба муайянсозии қобилияти онҳо ба таълим, муошират, ҳаракаткунӣ, муайянкунии мавқеъ, худхизматрасонӣ, идоракунии рафтори худ, коромӯзӣ дар асоси таҳлили вазъ ва пешбиниҳои солимии онҳо муайян карда мешавад.

§5. Бемориҳое, ки тибқи онҳо категорияи "кӯдаки маъҷуб" то ба синни 18 расидан ба муҳлат муқаррар карда мешавад

36. Номгуӣ бемориҳо ва ҳолатҳои патологие, ки тибқи онҳо категорияи "кӯдаки маъҷуб" муқаррар карда мешавад, дар ҷадвали ба Тартиби мазкур замимашаванда оварда шудааст (замима мегардад).

37. Роҳхат барои гузаштан аз экспертизаи тиббӣю иҷтимоӣ ба кӯдаки то синни 18 - сола (шакли 080/у), ки бо фармоиши вазири тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда мешавад, аз ҷониби муовини менечери шабакаи муассисаҳои

кумаки аввалияи тиббию санитарии ноҳия/шаҳр ва табиби муолиҷавии тахассуси дахлдор (табиби минтақавӣ, табиби оилавӣ), ки кӯдакро ба комиссияи машваратии табибӣ пешниҳод намудааст, омода намуда, бо имзо ва муҳри гирд тасдиқ карда, дар муҳлати 2 рӯз ба падар ё модар (парастор)-и кӯдак дода мешавад, то ки ба шуъба/бахшҳои ноҳиявӣ/байниноҳиявӣ (шаҳрӣ)-и Хадамот дар ҷои зист муроҷиат намоянд.

38. Маълумоти анамнезӣ ва объективӣ, ки барои додани роҳати тиббӣ ҳамчун асос хизмат кардаанд, натиҷаҳои хулоса, инчунин санаи пур кардани роҳати навбатии тиббӣ дар шакли ҳуҷҷати ибтидоии шакли муқарраргардида (варақаи амбулаторӣ, варақаи бемори статсионарӣ) қайд карда мешаванд.

39. Роҳбари муассисаи табобатӣ пешгирӣ дар бораи вазъи ҳамаи корҳо барои додани роҳати тиббӣ ба кӯдакони имконияти маҳдуддошта масъул мешавад. Варақаҳои муассисаҳои тиббӣ ҳамчун ҳуҷҷатҳои баҳисобгирии қатъӣ дар дасти корманди масъули муассисаи тандурустӣ нигоҳ дошта мешавад. Корманде, ки барои бақайдгирӣ, қабулкунӣ, нигоҳдорӣ ва истифодабарии бланкаҳои тиббӣ масъул аст, бо фармоиши роҳбари муассисаи табобатӣ пешгирӣ таъин карда мешавад.

40. Хадамот дар асоси ҳуҷҷатҳои тиббии пешниҳодгардида кӯдакро аз экспертизаи тиббию иҷтимоӣ гузаронида, оид ба муқаррар намудани категорияи "кӯдаки маъҷуб" қарор қабул менамояд ва дар муҳлати 2 рӯз ба падар ё модар (парастор)-и кӯдак маълумотномаро пешниҳод менамояд.

41. Падару модар ё парастори кӯдаки маъҷуб дар мавриди норозӣ будан аз хулосаи Комиссияи экспертизаи тиббию иҷтимоӣ ҳуқуқ доранд ба Шӯрои экспертии тиббию иҷтимоии Хадамот, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ё ба суд дар муҳлати 1 моҳ тариқи хаттӣ муроҷиат намоянд.

3. БЕМОРИҲОЕ, КИ НИСБАТ БА ОНҲО ГУРҶИ МАЪҶУБИИ БЕМУҲЛАТ МУАЙЯН КАРДА МЕШАВАД

42. Бемориҳое, ки нисбат ба онҳо гурӯҳи маъҷубии бемуҳлат муайян карда мешавад:

1) бемориҳои узвҳои дарунӣ:

- бемории фишорбаландии дараҷаи III (бо тағйирёбии системаи марказии асаб, қабри чашмҳо, мушакҳои дил, гурдаҳо);

- норасоии шадиди иқлилӣ (коронарӣ) баъди сактаи дил бо тағйироти зиёди мушакҳои дил ва вайроншавии гардиши хун-дараҷаи III;

- нуқси дил (маҳдуд шудани сӯроҳии атриовентрикулярии чап, норасоии дарғотҳои шараёнӣ, норасоҳои омехта) ҳангоми мавҷуд будани вайроншавии гардиши хун - дараҷаи III;

- бемориҳои миокардиопатияи дилататсионӣ ва гипертрофикӣ бо вайроншавии гардиши хун - дараҷаи III;

- бемориҳои музмини шуш бо норасоии устувори нафаскашӣдараҷаи III ва норасоии гардиши хун - дараҷаҳои II-III;
- норасоии музмини фаъолияти гурдаҳо дар марҳилаи ниҳой;
- сиррози чигар бо вайроншавии гардиши порталии хун (астсит);
- бемории қанд - шакли вазнин (ҳангоми асетонурия ва моил будан ба ҳолати коматозӣ);

- саратони бадфарҷоми табобатнашаванда;
- ҳолати пас аз буриши пурраи меъда;
- ҳолати баъди буридани шуш;

2) бемориҳои асабу равонӣ:

- бемориҳои сироятии системаи марказии асаб бо ҷараёнгирии музмини афзоянда, намудҳои гуногуни энсефалитҳо, энсефаломиелит, склерози яктарафаи амиотрофикӣ, вайроншавии нутқ ва босира (паркинсонизм, фалаҷ, афазия) бо гидросефелия (обгирӣ)-и афзоишбандаи мағзи сар;

- фалаҷи шиддатбанда бо падидаҳои маълуми камақлӣ, новобаста аз табобат;

- оқибатҳои осеби зарарёбии мағзи сар бо нишонаҳои шадиди вайроншавии ҳаракат (гемиплегия, гемипарез ва тетроплегия), бо афазия, бо гидросефелия (обгирӣ)-и афзоишбандаи мағзи сар ва бо зӯхурёбии падидаҳои камақлӣ;

- оқибатҳои зарари осеби мағзи сар бо мавҷудияти васеи норасоии устухон ё қисмҳои бегона дар мағзи сар (бе муоинаи такрорӣ гурӯҳи III маъҷубӣ муайян карда мешавад);

- оқибатҳои осеб, бемории ҳароммағз ё думғоза бо вайроншавии фаъолияти ҳаракат (фалаҷ ё нимфалаҷ (парапарез) ва вайроншавии вазнини вазифаҳои узвҳои кос;

- оқибатҳои вазнини вайроншавии гардиши хун дар мағзи сар ҳангоми бемории рағҳои мағзи сар бо гемиплегия ё гемипарез ё психоз бо ҷараёнгирии афзоянда ва падидаҳои камақлӣ;

- саръ (эпилепсия) ҳангоми мавҷуд будани хурӯҷи тез-тез пайдошаванда (бо ҳуччатҳои тасдиқшуда) ва камақлӣ;

- бемории музмини афзоишбандаи системаи марказии асабмиопатия, миотония, ларзиши бадан дар марҳилаи вайроншавии шадиди вазифаҳои такяву ҳаракат;

- оқибатҳои зарарҳои бебозгашти асабҳои канорӣ - фалаҷи панҷа ё даст, фалаҷи пойҳо бо нимфалаҷ (парез)-и даст ё пой ва вайроншавии трофикӣ;

- пайдоиши омози ҷарроҳинашавандаи мағзи сар ва ҳароммағз;

- ноқисулақлии дараҷаи вазнин;

- ношунавоии дутарафа;

- ношунавоӣ ва ногӯёӣ;

- пас аз камақлии дараҷаи ибтидоӣ паси аз гирифторӣ ба маҷзубият (шизофрения);

3) бемориҳои ҷарроҳӣ, норасоии анатомӣ ва шаклдигаргардонӣ:

- нуқс ва шаклдигаркунии китф, банди даст, набудани панчаҳо, буғуми қалбакии китф ё ҳар ду устухони банди даст, контрактураи падидомада, сахтшавии буғуми оринҷ дар ҳолати номувофиқи вазифавӣ дар зери кунҷи камтар аз 60 дараҷа ё зиёда аз 150 дараҷа ё ҳангоми мустаҳкамшавӣ (қолабгирӣ)-и банди даст дар ҳолати тобхӯрии ниҳоии даст ба дарун (пронатсия) ё тобхӯрии кафи даст ба берун (супинатсия) набудани чор ангушти панча бе дар назар доштани ангушти аввал, се ангушти панча бо дар назар доштани ангушти аввал, сахтшавӣ ё контрактураи дараҷаи вазнини возеҳ падидаомадаи ҳамин ангуштон дар ҳолати номувофиқи вазифавӣ, набудани ангуштони якум ва дуюм ва ё се ангушт бо асоси панча, набудани ангуштони аввали ҳар ду панча (агар ин дар натиҷаи осеби меҳнатӣ ва ҳангоми иҷрои вазифаҳои хизмати ҳарбӣ ё истеҳсолот ба амал омада бошад);

- нуқсҳо ва шаклдигаркунии пойҳо - ампутатсияи рон ё соқҳо дар сатҳҳои гуногун, мунҷаи попанчаҳо баъди гирифтани устухониву пластикӣ (аз рӯи усули Пирогов), мунҷаи нуқсондор дар сатҳи буғуми Шопар ва мунҷаи дутарафа дар сатҳи буғуми Лисфранк, контрактураи падидомада ё сахтшавии буғуми соқу попанчаҳо ҳангоми нуқси попанчаҳо ва вайроншавии зиёди вазифаи роҳгардӣ ва истодан, буғуми қалбакии рон ё ҳарду устухонҳои соқ, баъди буриши буғуми зону ва косу рон, контрактураи назаррас ё падидомадаи буғумҳои косу рон, сахтшавии буғуми зону дар ҳолати номувофиқи вазифавӣ дар зери кунҷи 180 дараҷа ё ҳангоми кӯтоҳшавии дасту пой зиёдтар аз 7 см баъди буриши буғум;

- қисмҳои бегона дар мушакҳои дил ё меъдачаи дил;

- ҷароҳати куҳнашудаи фасоднок новобаста аз табобат (наҷосатӣ, пешобӣ, берункунандаи фасодиҳо);

- нуқсҳои ҷоғ ё ком, агар протез хоиданро таъмин карда натавонад;

- шаклдигаркунии қафаси сина бинобар ҷарроҳии гузаронидашуда

- буриши панҷ ва ё зиёда қабурғаҳо ҳангоми мавҷуд будани норасоии нафас (ҳангоми муайян намудани гурӯҳи II маъҷубӣ муҳлати муоинаи такрорӣ тибқи муқаррароти умумӣ муайян карда мешавад);

- саркомаи Капошӣ, ҷузом ва обиласорӣ ҳақиқии пӯст;

4) бемориҳои гӯш, гулӯ ва бинӣ, набудани ҳалқ пас аз гирифтани тавассути ҷарроҳӣ;

5) бемориҳои чашм:

- хирашавӣ ва кӯчиши дутарафаи шабакия;

- нуқси модарзодии узвҳои босира;

- гидрофталм ва буфталм (дутарафа);

- наздикбинии дараҷаи баланди ҳар ду чашм (зиёда аз 20 диоптрий);

- абиотрофияи ирсии шабакияи ҳар ду чашм;

- анофталми дутарафа;

- атрофияи пурраи ҳалқаҳои асаби босиравии ҳар ду чашм;

- сафедшавӣ (албинизм)-и дутарафа;

- глаукомаи пӯшидакунҷ ва кушодакунҷи марҳилаи 3-4-и ҳар ду чашм;

- нобиноии пурраи як чашм, пастшавии тезии биниш дар чашми дигар то 0,04 ҳангоми имкон надоштани коррексия ё маҳдудияти босира то 10 дараҷа;

- алоими Морфан, алоими Сьугрен.

43. Гурӯҳи маъюбии бемуҳлат дар ҳолатҳои зерин муқаррар карда мешавад:

- барои маъюбоне, ки муҳлати муоинаи такрорӣ баъди ба синни 58 расидани занҳо ва ба синни 63 расидани мардҳо дар ҳолати агар бемориашон табобатнашаванда бошанд;

- маъюбони Ҷанги Бузурги Ватанӣ ва шахсони ба онҳо баробар кардашуда;

- маъюбони вобаста ба бартарафсозии садамаи неругоҳи барқи атомии Чернобил.

4. НУҚСҲОИ АНАТОМИЕ, КИ НИСБАТ БА ОНҲО МАЪЮБӢ БЕ НИШОН ДОДАНИ МУҲЛАТИ МУОИНАИ ТАКРОРӢ МУАЙЯН КАРДА МЕШАВАД

44. Нуқсҳои анатомие, ки нисбат ба онҳо маъюбӣ бе нишон додани муҳлати муоинаи такрорӣ муайян карда мешавад:

1) нуқсҳои анатомие, ки дар ҳолати мавҷуд будани онҳо гурӯҳи I-уми маъюбӣ муқаррар карда мешавад:

- ампутатсияи ҳарду по то устухони рон;

- ампутатсияи панҷаи ҳарду даст;

- ампутатсияи ҳарду даст аз қисми боло;

- набудани ҳар ду чашм;

2) камбудихҳои анатомие, ки дар ҳолати мавҷуд буданашон гурӯҳи II маъюбӣ муқаррар карда мешавад:

- мавҷуд набудани буғуми чаҳор ангушти кафи як даст ва ангушти аввали дасти дигар;

- набудани ангуштҳои яқум ва дуюм ва ангушти нишондиҳанда бо мувофиқати устухонҳои пушти кафи даст;

- набудани се ангушти кафи ҳарду даст бо мувофиқати устухонҳои пушти кафи даст;

- ампутатсияи қисми зиёди даст;

- ампутатсияи ҳар ду по дар сатҳи буғум бо усули Шопар;

- ампутатсияи соқи ҳар ду по бо усули Пирогов;

- ампутатсияи соқи ё қисми зиёди по бо замми набудани ҳамаи устухонҳои пушти панҷаи даст ё хеле боло бурида шудани қисми даст;

- экзартикулятсияи буғуми косу рон;

- экзартикулятсияи даст дар буғуми китф;

- ампутатсияи як даст ва набудани чашм;

- ампутатсияи як по ва набудани чашм;

3) нуқсҳои (камбудихҳои) анатомие, ки дар ҳолати мавҷуд буданашон гурӯҳи III маъюбӣ муқаррар карда мешавад:

- набудани чор ангушти кафи даст бо бе назардошти ангушти аввал;
- набудани се ангушти кафи даст бо назардошти ангушти аввал;
- набудани ангуштҳои аввал ва дуҷуми кафи даст;
- набудани се ангушти кафи даст бо мувофиқати устухонҳои пушти каф;
- набудани ангуштҳои якуми ҳар ду панҷаи даст;
- бурида шудани як даст;
- ампутатсияи попанҷа аз рӯи усули Шопар ва ампутатсияи қисми зиёди як пой;
- ампутатсияи попанҷа ҳарду по аз рӯи усули Шопар;
- кӯтоҳшавии як по баробари 7 см ва зиёдтар;
- нуқси ҷоғ ва ком, агар протез хоиданро таъмин карда натавонад;
- нанизми гипофизарӣ, остеохондропатия, остеохондродистрофия бо паканагӣ, шаклҳои дигари паканагӣ (дарозии қад аз 150 см камтар);
- трахеостомаи доимо амалкунанда;
- нуқси устухонии васеи косахонаи сар (зиёда аз 12 см квадратӣ);
- набудани як шуш;
- буриши пурраи меъда;
- тиреоидэктомиаи пурра аз бемории саратон.

5. ТАРТИБИ МУАЙЯН НАМУДАНИ САБАБҲОИ МАЪЮБӢ

45. Баъди муайян намудани яке аз гурӯҳҳои маъюбӣ Хадамот сабабҳои онро муқаррар менамояд. Асос барои муқаррар намудани сабабҳои маъюбӣ, ҳуҷҷатҳои клиникӣ, тиббӣ ва дигар ҳуҷҷатҳо мебошанд. Хадамот сабабҳои зерини маъюбиро муайян менамояд:

- бемориҳои умумӣ;
- бемориҳои касбӣ;
- осеби меҳнатӣ;
- маъюбӣ аз овони кӯдакӣ;
- маъюбӣ аз оқибатҳои гирифтани осеб, контузия ё осеб алоқаманд ба амалиётҳо дар давраи Ҷанги Бузурги Ватанӣ ё дар натиҷаи амалиёти ҳарбӣ, ҷимояи сохти конститусионӣ ва вобаста ба рафъи оқибати неругоҳи барқи атомии Чернобил;
- алоқаманд ба хизмати ҳарбӣ, хизмат дар мақомоти қудратӣ, дар вақти иҷрои хизмати ҳарбӣ.

§1. Сабаби маъюбӣ: "бемориҳои умумӣ"

46. Сабаби маъюбӣ барои бемориҳои умумӣ ба шахсоне муайян карда мешавад, ки бемориҳои гузаронидаи онҳо ба фаъолияти меҳнатӣ ё осеби меҳнатӣ алоқамандӣ надошта, маъюб гардидаанд. Муайянкунии сабабҳои мазкур маънои онро дорад, ки асосҳо барои дигар сабабҳои дар боби мазкур номбаршуда вучуд надорад.

§2. Сабаби маъюбӣ: "бемориҳои касбӣ"

47. Ҳангоми муайянкунии беморҳои касбӣ бояд хусусиятҳои этиологии мавҷуда ва корҳои иҷрошаванда, хусусиятҳои хоси клиникӣ шаклҳои беморӣ, шароити муайяни санитарӣ-гигиениӣ истеҳсолот ва

раванди меҳнатӣ, собиқаи корӣ дар шароити зараровар ва хатарнок ба назар гирифта шаванд.

48. Ба қатори бемориҳои доимии касбӣ бояд оқибатҳои бевосита ва оризаҳои бемориҳои касбӣ (масалан, маҳдудияти устувори тағйирёбии асаб баъди захролудшавии карбонӣ) дохил карда шаванд. Инчунин имконияти ривочёбии бемориҳои касбӣ баъди гузаштани муҳлати дарози қатъ намудани кор бо моддаҳои зараровару хавфнок ва унсурҳои истехсолӣ (силикози интиҳой, берриллиоз, папилломаи масона)-ро ба назар гирифта зарур аст.

49. Ба бемории касбӣ бемориҳоеро низ дохил намудан лозим аст, ки барои авҷгирии минбаъдаи онҳо бисёр хатарнок ҳисобида мешаванд (масалан, саратони бадфарҷоми авҷгирандаи шуш дар заминаи силикоз, асбестоз ва бронхит аз ғубор). Дар ҳолати омехтагии этиологии бемории касбӣ масъалаҳои ташхис (дар бораи сабаби маъюбӣ, дараҷаи аз даст додани қобилияти меҳнатӣ) бояд ҳамчун бемории касбӣ ҳал карда шаванд.

50. Ҳангоми мавҷуд будани асосҳои муайян Хадамот вобаста ба гурӯҳи маъюбӣ, дараҷаи аздастдихии қобилияти касбӣ ва эҳтиёҷот ба дигар намудҳои кумакро муайян менамояд. Хадамот зимни муқаррар намудани алоқаи беморӣ бо хатари касбӣ ҳулосаи Маркази ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои касбӣ ва ҳуҷҷат оид ба шароити корӣ ба асос гирифта мешавад.

§3. Сабаби маъюбӣ: "осеби меҳнатӣ"

51. Сабаби маъюбии осеби меҳнатӣ дар он ҳолате муайян карда мешавад, ки агар маъюбӣ бо оқибати зарари минбаъдаи он ба сиҳатию ҳаёти сиҳатии коргар ва ё зарарҳои дигари ба саломатии ӯ расида, бо иҷрои уҳдадориҳои меҳнатияш алоқаи бевосита дошта бошанд.

52. Маъюбӣ он вақт фарорасида ҳисобида мешавад, ки агар он дар натиҷаи ҳодисаҳои нохуши ба осеб сабаб гардида (ба ғайр аз ҳодисаҳои зиддихуқуқӣ) рӯй дода бошад:

- ҳангоми иҷрои уҳдадориҳои меҳнатӣ (дар вақти сафари хизматӣ будан), аз ҷумла ҳангоми иҷрои кадом фаъолияте, ки ба фоидаи корхона новобаста аз супориши махсус анҷом меёбад;

- дар роҳ ба кор ва ё аз кор ба хона (бо ҳуҷҷатҳои дахлдори ба расмия даровардашуда);

- дар ҳудуди ташкилот ва ё дар ҷои дигари кор дар вақти корӣ, барои ба тартиб овардани олоти меҳнатӣ, либос ва ғайра пеш аз оғоз ва ё хотимаи кор;

- дар наздикии ташкилот ва ё дар дигар ҷои кор дар тӯли вақти корӣ (бо изофаи тафреҳоти муқарраркардашуда), агар ҳозир будан дар он ҷо ба қоидаҳои речаи дохилии корӣ муҳолиф набошад (дар ин ҳусус ҳуҷҷат ба расмият дароварда намешавад);

- ҳангоми иҷрои вазифаи давлатӣ, фармоиши мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ҳамчунин иттиҳодияҳои ҷамъиятии бо тартиби муқарраршуда

қайдгардида, ҳатто агар ин ташкилотҳо бо кори асосӣ алоқа надошта бошанд (бо ҳуҷҷати дахлдори ба расмият даровардашуда);

- ҳангоми иҷрои қарзи шаҳрвандӣ дар наҷот додани ҳаёти одамон, муҳофизати моликияти хусусӣ ва қонуният (дар ин хусус ҳуҷҷат тартиб дода намешавад);

- ҳангоми гузаштани таълими истеҳсолӣ, таҷрибаомӯзӣ, дарсҳои амалии донишҷӯён ва хонандагони муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии миёнаи касбӣ, муассисаҳои таълимӣ аз ҷумла касбӣ-техникӣ, мактабҳо, такмили ихтисос.

53. Агар дар асоси ҳуҷҷати мақомоти дахлдор муқаррар карда шавад, ки ҳодиса дар натиҷаи қонунвайронкунӣ ба амал омада, инсон бо амалҳои бошуурона ба саломатии худ зарар расонидааст, чунин ҳодисаҳо ҳамчун ҳодисаи нохуши ғайриистеҳсолӣ бо санад дар шакли Н-1 ба расмият дароварда мешаванд.

54. Ҳангоми фарорасии маъҷубӣ дар натиҷаи ҳодисаи нохуш дар истеҳсолот сабаби "осеби меҳнатӣ"-ро Хадамот ҳангоми мавҷуд будани ҳуҷҷат дар бораи ҳодисаи нохуш дар шакли Н-1 ё қарори суд муайян менамояд. Агар осеб дар истеҳсолот то оғози ҷараёни патологӣ гирифта шудааст ё сабаби пайдо шудани беморӣ дар узви осебдида гардидааст, он ҳамчун оқибати осеби меҳнатӣ баррасӣ карда мешавад.

55. Хуруҷебии умумии бемориҳои барқароршаванда аз таъсири осебҳои меҳнатӣ низ ҳамчун оқибати осеби меҳнатӣ ҳисоб карда мешавад. Дар ин ҳолатҳо зарурати алоқаи мутақобилаи патологӣ мавҷудбуда, вазнинии вайроншавии вазифавӣ, хусусияти ҷараён гирифтани бемориҳои бо истеҳсолот алоқадаршта бояд дар асоси омӯзиши дақиқи қайдҳои клиникӣ, омӯзиши таърихи беморӣ дар муқоиса бо хусусияти осеби азсаргузаронидашуда муайян карда шавад.

56. Агар оқибатҳои осеби истеҳсолӣ бо гузашти вақт қисман барқароршуда, баъдтар боз ба ҳолати маъҷубӣ оварда бошанд, дар ин сурат сабаби маъҷубӣ, новобаста аз фосола, ҳамчун осеби меҳнатӣ ба ҳисоб гирифта мешавад.

57. Агар оқибатҳои осеби истеҳсолӣ ба ҳолати қобилияти меҳнатӣ таъсир накунад, вале беморӣ ё маъҷубии нав хуруҷ намояд, сабаби маъҷубӣ бояд вобаста ба хусусияти бемории нав хуруҷнамуда муқаррар карда шавад.

58. Барои муайян намудани сабабҳои осеби меҳнатӣ Хадамот ҳуҷҷатҳои зеринро баррасӣ мекунад:

- маълумотномаи муассисаи тандурустие, ки дар он вақти расонидани кумаки тиббӣ, ҳуҷҷати анамнезӣ, хосияти осеб ва ҳаҷми кумаки тиббӣ нишон дода шудааст;

- протоколи нозири бозрасии давлатии автомобилӣ дар бораи садамаи нақлиётӣ дар роҳ, дар бораи иштироки ҷабрдида дар наҷот додани ҳаёти одамон, ҳифзи молу мулки хусусӣ, тасдиқи ҳифз аз сӯхтор;

- маълумотномаи мақомоти давлатӣ дар бораи аз тарафи ҷабрдида ба ҷо овардани уҳдадориҳои шахрвандӣ;

- маълумотнома аз ҷойи қор, ки вақти оғозёбӣ ва анҷомёбии вақти қорӣ, суроғаи ҷойи қорашро тасдиқ менамояд;

- маълумотнома аз ҷойи истиқомат.

59. Хадамот бояд номгуӣ ҳуҷҷатҳоеро, ки дар асоси он қарор дар бораи сабаби осеби меҳнатӣ баровардааст, эълон намояд.

60. Хадамот ҳангоми гувоҳдиҳӣ ба кормандони дар зерин назорати қорфармо қорқунанда ва ё кӯдакони то 18-солае, ки ҳангоми таҷрибаомӯзӣ дар рафти таҳсил вобаста ба иҷрои вазифаҳои меҳнатиашон саломатиашон зарар дида, зич алоқаманд асту барои муайян намудани маъҷубӣ ҳуқуқ медиҳад, ҳулосаи (кӯдаки маъҷуб бинобар осеби меҳнатӣ)-ро медиҳад. Ҳамчунин дараҷаи аз даст додани саломатӣ ва қобилияти меҳнати касбӣ низ муайян карда мешавад.

61. Хадамот гурӯҳ ва сабабҳои маъҷубиро муайян намуда, дараҷаи аз даст додани қобилияти касбӣ ва пурра гум кардани қобилияти меҳнатӣ, инчунин дараҷаи умумии аз даст додани қобилияти меҳнати ро бо таносуби фоиз ва зарурат доштан ба намудҳои дигари қумакро муқаррар менамояд.

§4. Сабаби маъҷубӣ: "маъҷубӣ аз овони кӯдакӣ"

62. Хадамот сабаби маъҷубӣ аз овони кӯдакӣ дар ҳолате муайян менамояд, ки бемориҳо (осебҳо) то ба 18-солагӣ ба амал омадаанд.

63. Барои он ки сабаби маъҷубии "маъҷубӣ аз овони кӯдакӣ" барои шахсон аз синни 18 боло муайян карда шавад, исбот намудан зарур аст, ки аломатҳои маъҷубӣ то ба 18-солагӣ расидан вучуд доштааст. Далели ин қайдҳо дар ҳуҷҷатҳои муассисаҳои тандурустӣ иқтибос аз таърихи беморӣ, варақаи дармонгоҳӣ, маълумотнома дар бораи муолиҷа, ҷарроҳӣ, дар бораи табобати санаторию курортӣ ва монанди инҳо буда метавонанд. Дар ҳолатҳои истисноӣ, ҳангоми мавҷуд будани нуқси анатомӣ, Хадамот шаҳодати табибони беморро муолиҷанамуда, гувоҳномаи мақомоти иҷроия, амрдиханда ва дигар мақомотеро, ки санаи беморӣ ва гирифтани осеби анатомӣ шудани беморро тасдиқ менамоянд, ба назар мегирад. Дар ҳолатҳои дигар Хадамот сабабҳои "маъҷубӣ аз овони кӯдакӣ"-ро аз хусусияти ҳуди бемориҳо, ки то ба 18-солагӣ расидан инкишоф ёфтаанд (фалачи кӯдакони, бозмондагии ақлони модарзодӣ, баромади модарзодии ронҳо), муайян менамояд.

64. Мавҷудияти бемориҳо, нуқсон ё шаклдиғаркунӣ (деформатсия) аз кӯдакӣ наметавонад барои муайян намудани сабаби "маъҷубӣ аз овони кӯдакӣ" асос бошад, агар бемориҳои нишододашуда (нуқсон, шаклдиғаркунӣ (деформатсия) ва ё оқибати онҳо ба маҳдудшавии фаъолияти ҳаётии бемор, яъне ба маъҷубии то 18-солагӣ оварда нарасонида бошад. Шахсоне, ки дар онҳо беморӣ (нуқсон, шаклдиғаркунӣ (деформатсия), ҳарчанд дар кӯдакӣ ба вучуд омадааст, вале вайроншавии вазифавии онҳо дар марҳилаи фаъолияти меҳнатӣ ошкор карда шудааст, сабаби маъҷубӣ вобаста ба

шароит (осеби меҳнатӣ, бемории касбӣ, бемории умумӣ) муқаррар карда мешавад.

65. Агар пас аз бадшавии вазъи саломатӣ дар натиҷаи бемории касбӣ ё осеби меҳнатӣ маъҷубӣ фаро расад, беморӣ аз овони кӯдакӣ хуруҷ намоянд, дар ҳолати мазкур ҳамчун сабаби маъҷубшавӣ, бемории касбӣ ё осеби меҳнатӣ муайян карда мешавад.

§5. Сабаби маъҷубӣ аз оқибатҳои захмӣ шудан, контузия ё маъҷубӣ алоқаманд ба амалиётҳо дар давраи Ҷанги Бузурги Ватанӣ ё дар натиҷаи амалиёти ҷарбӣ, ҷимояи сохти конститусионӣ ва вобаста ба рафъи оқибати неругоҳи барқи атомии Чернобил

66. Сабабҳои маъҷубӣ дар ҳолате муайян карда мешаванд, ки маъҷубӣ аз оқибатҳои захмӣ шудан, контузия ё маъҷубӣ алоқаманд ба амалиётҳо дар давраи Ҷанги Бузурги Ватанӣ ё дар натиҷаи амалиёти ҷарбӣ, ҷимояи сохти конститусионӣ ва вобаста ба рафъи оқибати неругоҳи барқи атомии Чернобил (ҷароҳат бардоштан дар натиҷаи таркиши гулӯла ё норинҷаки ҷарбӣ (снаряд), минаҳо дар майдонҳои ҷанг ё бемориҳое, ки ҳангоми иҷрои хизмати ҷарбӣ пайдо шудаанд) ба вучуд омадаст.

67. Ҳангоми ҳалли масъалаи маъҷубӣ аз захмӣ шудан, контузия ё маъҷубӣ алоқаманд ба амалиётҳо дар давраи Ҷанги Бузурги Ватанӣ ё дар натиҷаи амалиёти ҷарбӣ, ҷимояи сохти конститусионӣ ва вобаста ба рафъи оқибати неругоҳи барқи атомии Чернобил ва ё аз оқибатҳои онҳо бояд ҳуҷҷатҳои зерини муассисаҳои тандурустӣ ба роҳбарӣ гирифта шаванд: иқтибос аз таърихи беморӣ, дафтарчаи тиббӣ (Ш025/у), маълумотнома оид ба муолиҷаҳо, ҷарроҳиҳо дар шифохона, гувоҳномаҳо аз беморхонаҳо, санадҳои мақомоти иҷроияи маҳаллӣ, мақомоти корҳои дохилӣ ва мудофиа.

§6. Сабаби маъҷубии алоқаманд ба хизмати ҷарбӣ, хизмат дар мақомоти қудратӣ ва дар вақти иҷрои хизмати ҷарбӣ

68. Маъҷубӣ дар давраи хизмат дар сурате алоқаманд ҳисобида мешавад, ки агар он: дар давраи гузаштани хизмати ҷарбӣ, хизмат дар мақомоти қудратӣ ва дар вақти иҷрои хизмати ҷарбӣ (минбаъд хизматчиёни ҷарбӣ) на дертар аз 3 моҳ пас аз ба итмом расидани хизмати ҷарбӣ, дар ҳама ҳолати баъди истеъфо аз хизмати ҷарбӣ алоқаманд ба гирифтани осеб (ҷароҳатҳо, осебҳо, контузия) ва бемориҳое, ки дар вақти гузаштани хизмати ҷарбӣ ба вучуд омаданд, ба амал омада бошад.

69. Ҳангоми мавҷуд будани аломатҳои маъҷубӣ Хадамот ҳуқуқ дорад хизматчиёни ҷарбиरो то ба итмом расидани хизмати ҷарбӣ, даъватшавандагони уҳдадориҳои ҷарбидошта, ҳайати фармондеҳӣ ва мақомоти қудратиро аз муоинаи тиббии такрорӣ гузаронад.

70. Агар маъҷубии шаҳрванди аз хизмати ҷарбӣ ба истеъфорофта, дар натиҷаи осебҳо (захмҳо, осебҳо, контузия ва ё авҷгирии бемориҳо), ки дар давраи гузаштани хизмати ҷарбӣ ба амал омаданд, дар ҳама ҳолат ба хизмати ҷарбӣ алоқаманд ҳисобида мешаванд.

71. Ҳангоми муқаррар намудани сабабҳои алоқамандии маъҷубӣ (захмҳо, осеб, контузия, бемориҳои дар хизматчиёни ҷарбӣ мавҷудбуда) Хадамот ҳулосаҳои тиббӣ-ҷарбиро (ҳулосаи комиссияи тиббӣ-ҷарбӣ, комиссияи тиббӣ-парвозӣ) ба назар мегирад.

72. Дар сурати нодуруст пур карда шудани ҳуҷҷатҳои тиббӣ-ҷарбӣ ва мавҷуд будани шубҳа барои муайянсозии сабабҳои алоқамандии маъҷубӣ Хадамот ҳуҷҷатҳои заруриро барои омӯзиш ба комиссияи марказии тиббӣ-ҷарбии дахлдор ирсол менамояд.

73. Комиссияи тиббӣ-ҷарбӣ, комиссияи тиббӣ-парвозӣ ҳангоми мавҷуд будани ҳулосаи тиббӣ-ҷарбӣ сабабҳои маъҷубӣ ва алоқамандии хизмати ҷарбиро муайян менамоянд. Дар ҳолатҳои алоҳида комиссияи марказии тиббӣ-ҷарбӣ мувофиқи ҳулосаҳо пас аз озод шудан (истеъфо) аз хизмати ҷарбӣ ҳангоми мавҷуд будани асос барои алоқамандии маъҷубӣ ба хизмати ҷарбӣ метавонад сабаб ва алоқамандии бемориро муайян намояд.

74. Ҳангоми дар собиқ хизматчиӣ ҷарбӣ мавҷуд будани зарарҳои ошқори бадан (набудани дасту пой ё қисме аз онҳо, норасоии устухонҳо, изи баъди захм, дар дохили бофтаҳо вучуд доштани оҳанпораҳо), ҳангоми иштироки ӯ дар амалиёти ҷарбӣ мувофиқи номгӯи мамлакатҳо ва санади амалиётҳои ҷарбӣ бо иштироки шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар вақти дар асорат будан, бо ҳуҷҷатҳои, ки гирифтани ҷароҳатҳои ғайримустақимро дар ҳамин давра тасдиқ мекунанд (хислатномаи хизматӣ, варақаи мукофот, пешниҳод оид ба гирифтани рутбаи ҷарбӣ, аттестатсия, маълумотномаи бойгонӣ дар хусуси рафтан аз қисми ҷарбӣ барои табобат, баргаштан ба қисми ҷарбӣ аз табобат, маводи тафтишоти махсус), шаҳрвандон ба комиссариатҳои ҷарбӣ барои муоинаи тақрори экспертизаи тиббӣ-судӣ бо мақсади муайян намудани хусусият ва таърихи бардоштани осеб фиристода мешаванд. Сабаби маъҷубӣ аз тарафи комиссияи марказии тиббӣ-ҷарбӣ муайян карда мешавад.

§7. Тағйир додани сабабҳои маъҷубӣ

75. Сабабҳои маъҷубӣ метавонанд тағйир ёбанд. Барои тағйири сабабҳои маъҷубӣ инҳо асос шуда метавонанд:

- пайдо шудани ҳуҷҷатҳои тиббӣ ва ё ҳуқуқи имкониятдиҳандаи сабаби тағйири маъҷубии "бемориҳои умумӣ" ба сабаби дигар (санад дар бораи фалокати нохуш дар истеҳсолот дар шакли Н-1);

- ҳулосаи Маркази ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои касбӣ;

- ҳуҷҷатҳои тиббӣ-ҷарбӣ ва монанди инҳо;

- ҳангоми илова шудани дигар бемориҳои (осебҳои), ки сабаби вазнин гаштани гурӯҳи маъҷубӣ мегардад ё бо хоҳиши маъҷуб муайян карда мешавад. Ҳангоми пайдо намудани далели муайянсозии сабабҳои маъҷубӣ дар асоси ҳуҷҷатҳои ғайриэтимоднок Хадамот ва зерсохторҳои он дар вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурий баъди экспертизаи тиббӣ иҷтимоии ҳаматарафа дар ин маврид сабаби маъҷубиро тағйир медиҳад.

76. Агар дар маъюб дар натиҷаи осеби меҳнатӣ, бемориҳои касбӣ, дар натиҷаи амалиёти ҷарбӣ дар ҳудуди дигар давлатҳо, ҳимояи сохти конституционӣ, осеби ҷарбӣ, бемориҳо дар вақти иҷрои хизмати ҷарбӣ, хизмат дар мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, садама дар неругоҳи барқи атомии Чернобил бемориҳои нави хусусияти умумидошта пайдо шаванд, ки ба баландтар шудани гурӯҳи маъюбӣ оварда мерасонад, сабаби маъюбии пешина нигоҳ дошта мешавад.

6. ТАРТИБИ МУАЙЯН НАМУДАНИ ДАРАҶАИ АЗ ДАСТ ДОДАНИ ҚОБИЛИЯТИ КАСБИИ МЕҲНАТӢ ДАР ТАНОСУБ БО ФОИЗ

77. Хадамот бо назардошти эҳтиёҷоти ҷабрдида ба намудҳои гуногуни кумак, ҳангоми мавҷудияти асосҳо дар баробари муайянсозии дараҷаи аз даст додани қобилияти меҳнатӣ, инчунин дараҷаи гурӯҳи дахлдори маъюбиро муқаррар менамояд.

78. Дар он ҳолатҳое, ки осеби меҳнатӣ раванди бемориро мураккаб мекунад ё оқибати тағйироти анатомиро, хусусан ҳангоми зарар ёфтани узвҳои ҷуфт шиддат мебахшад, дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ бо дар назар доштани дараҷаи вайроншавии вазифаҳои узвҳои бадан дар вақти муоина муайян карда мешавад.

79. Хадамот барои муайян намудани дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ ва зарурат доштан ба намудҳои иловагии кумак кормандони муассисаҳо, корхонаҳо, дигар ташкилотҳоро новобаста аз шакли моликият, ки дар асоси шартномаҳои ҳуқуқии граждани ва фармоишҳо кор мекунанд ва осеби меҳнатӣ гирифтаанд, ба сифати шахси аз муоинаи такрорӣ гузаранда қабул менамояд.

80. Ба шахрвандоне, ки осебро берун аз ҷои кор гирифтаанд, дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатиашон аз ҷониби Комиссияи экспертизаи тиббии судӣ муайян карда мешавад.

81. Агар ҷабрдида якҷанд касб дошта бошад, пас тибқи хоҳиши ӯ ҳамон касбе, ки дар он осеби меҳнатӣ гирифтааст, ё ҳамон касбе, ки дар он собиқаи зиёди корӣ дорад, ё касбе, ки бо тариқи таълимоти махсус, ё касбе, ки дар он тахассуси нисбатан баландро соҳиб шудааст, касби асосӣ ҳисобида мешавад.

82. Хадамот ҳангоми муайянсозии дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ дар ҳар як ҳолати мушаххас вайроншавии вазифаҳои узвҳо, дараҷаи барқарорсозии вазифаҳои гумкардашуда, қобилияти ҷабрдида барои иҷрои ин ё он кор дар сатҳи муайян, аз ҷумла имконияти иҷрои корҳо дар шароити муқаррарӣ ё махсус ташкилкардашуда, ҳамчунин чорабиниҳо оид ба тавонбахшӣ бо таълимоти иловагии касбӣ ва бозомӯзиро ба назар мегирад.

83. Дар ҳолатҳое, ки ҷабрдида дар натиҷаи вайроншавии фаъолияти узвҳо ҳангоми мавҷудияти нишондодҳои мутлақи тиббӣ барои иҷрои фаъолияти касбӣ, ҳатто дар шароити махсус ташкилкардашуда вазифаҳояшро иҷро карда натавонад, аз даст додани дараҷаи қобилияти касбии меҳнатӣ 100% муайян карда мешавад.

84. Агар ҷабрдида дар натиҷаи вайроншавии вазифаҳо танҳо корҳои дар шароити махсус ташкилкардашуда (ташкilotҳои махсус, сеҳҳо) - ро иҷро карда тавонад, дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатияш аз 70 то 80 % муайян карда мешавад.

85. Агар ҷабрдидаи пештар корҳои махсусгардонидашударо дар шароитҳои муқаррарии истеҳсоли иҷроқунанда танҳо корҳои ғайримахсусгардонидашударо дар шароитҳои махсус таъсисдодашуда тавонад ба анҷом расонад, ба ӯ дараҷаи 90 % аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ муайян карда мешавад.

86. Агар ҷабрдида метавонад корҳоро дар шароити махсус таъсис додашударо бо касби асосияш ба иҷро расонад, барои ӯ дараҷаи 70 % аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ муайян карда мешавад.

87. Агар дар натиҷаи осеби меҳнатӣ ҷабрдида тавонад корҳоро бо касби асосияш дар шароитҳои муқаррарӣ, вале дар ҳаҷми камтар ё дараҷаи пасти таҳассусӣ ё агар ӯ ихтисоси асосияшро аз даст дода бошад ҳам, вале тавонад дар шароитҳои муқаррарии истеҳсоли дар натиҷаи таъсири вайроншавии муътадили вазифаҳои узвҳои корҳои дигари сабуктарро иҷро қунад, ба ӯ дараҷаи аз 40 то 60 % аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ муайян карда мешавад.

88. Аз даст додани дараҷаи 60 % қобилияти касбии меҳнатӣ дар ҳолатҳои зерин муқаррар карда мешавад:

- агар ҷабрдида касби асосияшро аз даст дода бошад, вале дигар корҳои сабукро аз рӯи дигар ихтиссос иҷро карда тавонад;

- агар ҷабрдида корҳоро бо ихтисоси асосияш иҷро карда тавонад, вале бо ихтисор ба ҳадди 5 дараҷаи тарофавӣ;

- агар ҷабрдида корҳои ҷисмонии ғайриихтисосиро иҷро карда тавонад бо ихтисор дар ҳадди 5 дараҷаи мурақабӣ.

89. Аз даст додани дараҷаи 50 % қобилияти касбии меҳнатӣ дар ҳолатҳои зерин муқаррар карда мешавад:

- агар ҷабрдида тавонад корҳоро бо ихтисоси асосияш иҷро намояд, вале бо ихтисор ба ҳадди 4 дараҷаи тарофавӣ;

- агар ҷабрдида корҳоро бо ихтисоси асосияш бо ихтисори ҳаҷми корӣ ба ҳадди фаъолияти истеҳсолии 0,5 ба сатҳи иҷро карда тавонад;

- агар ҷабрдида тавонад корҳои ғайриихтисосии ҷисмониро бо ихтисор ба ҳадди 4 дараҷаи вазнинӣ иҷро намояд.

90. Аз даст додани дараҷаи 40 % қобилияти касбии меҳнатӣ дар ҳолатҳои зерин муқаррар карда мешавад:

- агар ҷабрдида корҳоро бо ихтисоси асосӣ, бо ҳаҷми ками фаъолияти истеҳсоли аз ҳисоби кам кардани давомнокии ҳафтаи корӣ ба ҳадди ду рӯз бо кам кардани меъёри мувофиқи коркард иҷро намояд;

- агар ҷабрдида корҳоро на бо ихтисоси худ, вале бо истифода намудани малакаи касбӣ иҷро намояд;

- агар ҷабрдида тавонад корҳоро бо ихтисоси худ, вале бо ихтисор дар ҳадди 3 дараҷаи тарофа иҷро намояд;

- агар ҷабрдида меҳнати ғайриихтисосии ҷисмониро бо ихтисор дар ҳадди 3 дараҷаи вазнинӣ иҷро карда тавонад.

91. Агар ҷабрдида тавонад корҳоро бо ихтисоси асосӣ, вале бо тағйир додани шароитҳои меҳнат иҷро намояд, ки ба камшавии маош оварда мерасонад ё ин ки корҳоро бо ихтисоси худ вале бо матонати зиёд иҷро мекунад, барои $\bar{y}$ аз 10 % то 30% аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ муайян карда мешавад.

92. Аз даст додани 30% қобилияти касбии меҳнатӣ дар ҳолатҳои зерин муайян карда мешавад:

- агар ҷабрдида тавонад корҳоро бо ихтисоси худ, вале бо ихтисор дар ҳадди 2 дараҷаи тарофа иҷро намояд;

- агар ҷабрдида тавонад меҳнати ғайриихтисосии ҷисмониро бо ихтисор дар ҳадди 2 дараҷаи вазнинӣ иҷро намояд.

93. Аз даст додани 20% қобилияти касбии меҳнатӣ дар ҳолатҳои зерин муқаррар карда мешавад:

- агар ҷабрдида тавонад корҳоро бо ихтисоси худ, вале бо ихтисор дар ҳадди 1 дараҷаи тарофавӣ иҷро намояд;

- агар ҷабрдида тавонад меҳнати ғайриихтисосии ҷисмониро бо ихтисор дар ҳадди 1 дараҷаи вазнинӣ иҷро намояд.

94. Аз даст додани дараҷаи 10 % қобилияти касбии меҳнатӣ дар ҳолатҳои муайян карда мешавад, ки агар ҷабрдида корҳоро бо ихтисоси худ, вале бо матонати зиёд иҷро намояд.

95. Агар сабаби осеби меҳнатӣ нуқси анатомие бошад, ки ба вайроншавии устувор ва мунтазами қобилияти касбии меҳнатӣ оварда расонидааст, дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ бо фоиз вобаста ба вайроншавии ошқори вазифаҳои организм, ки ба ин нуқси анатомӣ овардааст тибқи меъёрҳои Тартиби мазкур муайян карда мешавад.

96. Дар ҳолати гирифтани осеби тақрорӣ меҳнатӣ, дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ бо оқибатҳои ҷудогонаи ҳар яке аз ин осебҳо, новобаста аз он ки ин осебҳо дар вақти кор дар назди ин ё он корфармо бардошта шудаанд, дар алоҳидагӣ муайян карда мешавад.

97. Шахсоне, ки осеби меҳнатиро дар давраи таълим (таҷрибаомӯзӣ) ё ҳангоми иҷрои дигар корҳо (масалан, корҳои кишоварзии мавсимӣ, корҳои сохтмонӣ) гирифтаанд, дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ аз рӯи касбе, ки таълим мегиранд ё тибқи шартҳои бандҳои 84 ва 85 Тартиби мазкур муайян карда мешавад.

98. Хадамот новобаста аз мавҷуд будани аризаи ҷабрдида, талаби корфармо, иттифоқи касаба, суд дар масъалаи муайян намудани зарурати кумаки иловагӣ масъул аст, агар онро оқибатҳои осебҳои меҳнатӣ талаб намояд.

99. Хадамот зарурати намудҳои зерини кумаки иловагиро муайян менамояд:

- назорати махсуси тиббӣ, ки онро вазъи саломатии ҷабрдида тақозо дорад (номгӯй ва ҳаҷми онҳо аз тарафи табибони муассисаҳои шифоӣ пешгирӣ муайян карда мешавад);

- ба кумаки дигарон, вақте ҷабрдида вобаста ба ҳолати саломатияш наметавонад пурра худхизматрасонӣ, ҳаракат, самтёбӣ (ориентатсия)-ро таъмин намояд ё ба нигоҳубини муайян муҳтоҷ аст (ҳангоми муайян намудани гурӯҳи I маъҷубӣ ҳулосаи Хадамот дар бораи зарурати нигоҳубин аз тарафи шахсони дигар талаб карда намешавад, ба ғайр аз ҳолатҳои зарурати назорати тиббӣ);

- ба нигоҳубини маишӣ, дар ҳолате, ки ҷабрдида вобаста ба вазъи саломатӣ қисман барои худхизматрасонӣ маҳдуд аст (рӯбучини манзили истиқоматӣ, шустушӯи либос, омода намудани ғизо);

- ба ғизои иловагӣ ҳангоми мавҷуд будани нишондоди тиббӣ;

- ба кумаки протезӣ-ортопедӣ (протезҳо, отрезҳо, корсет) ҳангоми осеб дидани узвҳои таъҷаб ва ҳаракат, ҳамчунин ҳангоми протезкунони аввала, иваз намудани протезҳо ва воситаҳои дигари протезию ортопедӣ;

- ба воситаҳои махсуси ҳаракаткунанда (аробачаҳои маъҷубӣ, велоколяска, мотоколяска, автомобил) ҳангоми дар ҷабрдида мавҷуд будани ҳулосаи тиббӣ дар бораи таъмини воситаҳои махсуси ҳаракаткунанда;

- ба таъботи осоишгоҳию курортӣ ҳангоми мавҷуд будани осеби меҳнатӣ дар ҳолате, ки ҷабрдида наметавонад мустақилона то ба осоишгоҳҳо равад, қарор дар хусуси роҳбаладӣ қабул карда мешавад;

- ба таъмини дорувориҳо.

100. Номгӯи кумақҳои иловагӣ намунавӣ мебошад. Дар ҳар як ҳолати мушаххас Хадамот зарурати кумаки иловагиро бо дар назар доштани зарари ба саломатӣ расида ва имкониятҳои тавонбахшӣ ё нигоҳдории саломатиро дар асоси ҳулосаи муассисаи таъботию пешгирӣ муайян менамояд. Хадамот маълумоти муассисаҳои таъботию пешгириро бодикқат меомӯзад ва ҳангоми зарурат маълумоти иловагиро талаб менамояд.

101. Хадамот дар хусуси зарурат доштани ҷабрдида барои таълими ихтисоси нав, агар ӯ дар натиҷаи маъҷубии меҳнатӣ натавонад бо ихтисоси пешина кор кунад, қарор қабул менамояд.

7. ЭКСПЕРТИЗАИ ТАҚРОРИИ ТИББИЮ ИҶТИМОӢ

102. Ҳангоми муайян намудани дараҷаи гум кардан қобилияти касбии меҳнатӣ муоинаи тақрорӣ маъҷуб пас аз 6 моҳ, 1 сол ё ин ки 2 сол вобаста аз оқибати осебҳо ва имконияти қисман ё пурра барқароршавии қобилияти меҳнатӣ, дар натиҷаи таъбот ё тавонбахшии тиббию иҷтимоӣ дида баромада мешавад.

103. Агар ҳангоми муоинаи тақрорӣ дар маъҷуб тағйири ҳолати қобилиятнокии меҳнатӣ бо сабаби оқибатҳои маъҷубии меҳнатӣ муайян шавад, Хадамот фоизи нави аз даст додани қобилияти касбии меҳнатиро муқаррар менамояд.

104. Дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнати дар мавриди бе бозгашт будани оқибатҳои маъҷубии меҳнатӣ бе муҳлат муайн карда мешавад

105. Муоинаи такрории маъҷубон бо тартиби муқарраршуда дар ҳолатҳои зерин гузаронида мешавад:

- аз ҷониби воҳиди сохтории Хадамот дар ҳолати тағйир ёфтани вазъи саломатии маъҷуб дар асоси аризаи бемор ҳангоми мавҷуд будани роҳхат аз муассисаи шифоию пешгирӣ;

- аз ҷониби Хадамот ҳангоми рад кардани қабули қарор аз тарафи воҳиди сохтории Хадамот ё ҳангоми ошкор кардани далелҳои беасоси нодуруст қабул намудани қарор (аз ҷумла бо ҳуҷҷатҳои қалбакӣ).

106. Хадамот дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатиро новобаста аз вақти мурочиати ҷабрдида ба Хадамот ё ба корфармо дар тамоми марҳилаи ба охиerrasӣ ё аз рӯзи ба охиerrasии давомнокии муҳлати фоизҳои пештар муқарраршудаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ, дар асоси маълумоти муассисаи шифоию пешгирӣ, ки вазъи саломатии ҷабрдидаро дар давраи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ ба қайд гирифтааст, муайян менамояд.

107. Муоинаи такрорӣ аз ҷониби воҳиди сохтории Хадамот, воқеъ дар маҳалли истиқомати ҷабрдида ва ё дар муассисаҳои шифоию пешгирӣ, ки ҷабрдида ба он вобаста карда шудааст, гузаронида мешавад.

108. Муоинаи такрорӣ дар Хадамот дар асоси роҳхати корфармо, ташкилот ё дигар мақомоти вобасташуда, ки дар он ҷой фалокати нохуш ба амал омадааст, судҳо ё дар асоси аризаи ҷабрдида, санад дар бораи фалокати нохуш дар истехсолот ё намуди дигари ҳуҷҷат дар бораи фалокати нохуши алоқаманд ба иҷрои вазифаҳои меҳнатӣ (хулосаи нозирони техникаи меҳнат, қарори суд) инчунин роҳхати муассисаи шифоию пешгирӣ (ҳангоми бемориҳои касбӣ - роҳхати Маркази ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои касбӣ) анҷом дода мешавад.

109. Ба ҳамаи шахрвандоне, ки дар Хадамот ҷиҳати муайян намудани дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ аз муоинаи такрорӣ гузаронида мешаванд, бояд имконияти шиносшавӣ бо ҳуҷҷатҳои меъёрии муайянкунандаи тартиби муоинаи такрорӣ ва масъалаи ташхисгузаронӣ дода шавад.

110. Гувоҳнома дар бораи хулосаи муайян кардани дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ дар таносуб бо фоиз, зарурат доштан ба намудҳои кумаки иловагӣ ба дасти шахси аз муоинаи такрорӣ гузаранда дода мешавад, иқтибос аз хулосаи муоинаи такрорӣ дар бораи натиҷаҳои муайян кардани дараҷаи аз даст додани қобилияти касбии меҳнатӣ, зарурат доштан ба намудҳои иловагии кумақҳо ба корфармо, суд ва ё дигар мақомот ҷабрдидаро ба Хадамот равон карда ё ба дасти худи шахси аз муоинаи такрорӣ гузаранда, агар

муоинаи такрорӣ дар Хадамот бо аризаи ӯ гузаронида шуда бошад, дода мешавад.

111. Ба ҳар як маъюбе, ки такроран аз экспертизаи тиббию иҷтимоӣ мегузарад, дар Хадамот шакли тасдиқгардидаи санад оид ба муоинаи такрорӣ пур карда мешавад, ки бо тартиби муайянгардида бо дигар ҳуҷҷатҳои тиббӣ дар Хадамот ё воҳиди сохтори он, ки муоинаи аввалия гузаронида шудааст, нигоҳ дошта мешавад.

8. ҲУҶҶАТҲОЕ, КИ БАРОИ МУОИНА ПЕШНИҲОД КАРДА МЕШАВАНД

112. Ба Хадамот барои гузаштан аз экспертизаи тиббию иҷтимоӣ ва муоина ҳуҷҷатҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- роҳхат ба Хадамот (шакли - 088/б), ки аз тарафи муассисаи давлатии тиббӣ тартиб дода шудааст;
- нусхаи шиноснома ё дигар ҳуҷҷати тасдиқкунандаи шахсият;
- нусхаи дафтарчаи меҳнатӣ ё дигар ҳуҷҷати тасдиқкунандаи собиқаи меҳнатӣ (барои онҳое, ки кор мекунанд);
- иқтибос аз таърихи беморӣ;
- иқтибос аз картаи тиббии дармонгоҳӣ;
- ҳангоми гузаронидани экспертизаи такрорӣ маълумотнома аз мақомоти таъминкунадаи нафақаи ҷои истиқомати доимӣ;
- аризаи шахрванд.

113. Шахсони ҳарбии бори аввал ба Хадамот роҳхатгирифта барои муайян намудани сабабҳои алоқамандии бемориҳо, осебҳо, захмҳо, контузия ҳуҷҷатҳои тиббию ҳарбӣ, маълумотномаи беморӣ ё маълуматнома оид ба хизмати ҳарбӣ, барои муайян намудани сабабҳои алоқамандии осебҳои меҳнатӣ санади тартибдодашуда (ё дигар ҳуҷҷати расмӣ ивазкунандаи он)-ро дар бораи ҳодисаи нохуш дар ҷои кор, шахсони алоқамандии бемориҳои касбӣ ҳулосаи Маркази ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои касбӣ ва шахсони бо фоиз муайян намудани қобилияти меҳнати касбӣ роҳхати маъмурият ё қарори мақомоти судиро пешниҳод менамоянд.

114. Ҳуҷҷатҳои экспертизаи тиббию иҷтимоӣ дар муҳлати 10 сол дар Хадамот нигоҳ дошта шуда, пас аз он ба бойгонии давлатӣ супорида мешаванд.

9. ТАРТИБИ БАҚАЙДГИРИИ ВАРАҚАҲОИ КОРНОШОЯМИИ МУВАҚҚАТИИ БЕМОРОН ВА МАЪЮБОН

115. Варақаи корношоямии муваққатӣ ҳангоми бемориҳои шадид ба муҳлати на зиёдтар аз чор моҳи бефосилаи беморӣ, бо танаффуслар панҷ моҳ дар давоми сол ва ҳангоми гирифтори бемории сил ба муддати на бештар аз дувоздаҳ моҳ дода мешавад.

116. Агар қобилияти меҳнати ин гурӯҳи беморон дар муҳлати нишондодашуда барқарор нашавад ё қисман барқарор шавад, барои баррасии масъалаи тамдиди варақаи корношоямӣ ё муқаррарсозии гурӯҳи маъюбӣ варақаи шакли 088/б пур карда шуда, ба Хадамот фиристода мешавад.

117. Хадамот баъди гузаронидани экспертизаи тиббию иҷтимоӣ дар бораи муқаррар намудани гурӯҳи маъҷуб қарор қабул менамояд, ё ин ки барои идомаи табобат ҳамзамон давом додани муҳлати варақаи корношоямӣ тавсия медиҳад.

118. Дар ҳолати корношоямии муваққатӣ (то чор моҳ) бо дар назар доштани номусоидии пешгӯии беморӣ ва меҳнатӣ, инчунин пайдо шудани маҳдудияти иҷтимоӣ ҳаётӣ варақаи шакли 088/б пеш аз муҳлат пур карда мешавад.

119. Ҳангоми бемориҳои мунтазам бо хуруҷебии рушдкунанда (бемории қанд, диққи нафас, бемории фишорбаландӣ) варақаи корношоямӣ дар вақти хуруҷебӣ то ба эътидол омадани ҷараёни беморӣ дода шуда, ҳангоми ба Хадамот ирсол гардидан суръат ва давомнокии беморӣ бо дар назар доштани омилҳои, ки сабаби беморӣ шудаанд дар давоми 5 соли охир ба назар гирифта мешавад.

120. Ба маъҷубоне, ки барояшон кор дар шароити махсус ташкилшуда иҷозат дода шудааст, тибқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон варақаи корношоямии бефосила ба муҳлати 2 моҳ ё бо танаффус ба муҳлати 3 моҳ дар давоми сол дода мешавад. Агар дар ин муҳлат маъҷуб натавонад ба фаъолияти меҳнатии худ оғоз намояд, барои ҳал намудани қобилияти меҳнатӣ ва тағйири гурӯҳи маъҷубӣ варақаи корношоямӣ ба Хадамот фиристода мешавад.

121. Агар дар тавсияи меҳнатӣ ба маъҷуб фаъолияти меҳнатӣ иҷозат дода нашуда бошад маъҷуб ба ин нигоҳ накарда кор кунад, ҳангоми бад шудани вазъи саломатӣ ё рушдҳои беморӣ варақаи корношоямӣ кушода шуда, ба Хадамот фиристода мешавад.

122. Бо мақсади арзёбии осеби гирифташуда, пешгӯии тиббӣ ва меҳнатӣ, амалӣ намудани усулҳои тавонбахшӣ, муассисаҳои тандурустӣ чиҳати солимгардонии бемороне, ки дар давраи корношоямӣ (новобаста аз муҳлати корношоямӣ) қарор доранд, дар доираи амалигардонии барномаи инфиродии тавонбахшии маъҷуб тавсияҳои Хадамотро истифода менамоянд.

Ниг. ба [Замима](#)

Замима

ба Тартиби гузаронидани

экспертизаи тиббию иҷтимоӣ

Номгӯи бемориҳо ва ҳолатҳои патологие, ки тибқи онҳо категорияи «кӯдаки маъҷуб» то ба синни 18 расидан бе муҳлат муқаррар карда мешавад

№/Т	Номгӯи бемориҳо ва ҳолатҳои патологӣ	Хислатҳои клиникӣ ва функционалӣ	аломатҳои ҳолатҳои
1. Бемориҳои рӯҳӣ			

)	1	Олигофрения камақлии пайдоишаш гуногун	ё дараҷаи ноқисулақлӣ вазнин ва камақлии дараҷаи миёна
2. Бемориҳои асаб			
)	2	Фалаҷи кӯдаконаи мағзи сар	Халалдоршавии возеҳи устувори ҳаракатҳо (фалаҷ ё нимфалаҷи амиқи ду ва зиёда андомҳо. Гиперкинези мутамаркази устувор. Ихтилоли ҳамоҳангсозӣ ва ғайраҳо), ки имконияти ҳаракати худхизматрасониरो тез вайрон мекунад. Халалдоршавии устувори муътадили ҳаракатҳо (нимфалаҷи андомҳо. Гиперкинези мутамаркази устувор, вайроншавии ҳамоҳангсозӣ ва ғайраҳо), ки ба норасоии нутқ, босира, сомеа ҳамрадиф буда, боиси дезадаптатсияи устувори иҷтимоии кӯдак мегардад
)	3	Гидросефалия	Аз ҳад зиёд калон шудани косахонаи сар, васеъ шудани меъдаҷаҳои мағзи сар, харобшавии мағзи сар ва асаби босира
)	4	Майдасарӣ (Микросефалия)	Фалаҷи возеҳ ва нимфалаҷи амиқ. Қафомонии функцияҳои ақлӣ ва нутқ
)	5	Осори полиомиелит	Халалдоршавии возеҳи устувори ҳаракатҳо (фалаҷ ё нимфалаҷи амиқи ду ва зиёда андомҳо)
)	6	Осори нейросироятҳо	Фалаҷҳои амиқи устувори андомҳо (фалаҷ ё нимфалаҷи амиқи ду ва зиёда андомҳо), илтиҳоби асабҳои косахонаю мағзи сар, гиперкинезҳо ва хурӯҷҳои тез – тез такроршавандаи ихтилоҷӣ - 4 маротиба ва зиёдтар дар 1 моҳ
)	7	Бемориҳои ирсӣ ва дегенеративии системаи асаб: а) миопатияҳо;	Харобшавии мушакҳои андомҳо ва бадан. Маҳдудшавии ҳаракат. Ихтилоли ҳамоҳангсозӣ. Пастшавии муътадили ақлоният (аз

	<p>б) амиотрофияҳои ҳароммағзӣ;</p> <p>в) дистрофияи тезамалкунандаи мушакҳо;</p> <p>г) дигар бемориҳои ирсии системаи асаб</p>	анамнез бемориҳои ирсӣ ва никоҳи хешутаборӣ)
3. Бемориҳои ҷарроҳии асаб		
8)	Чурраҳои модарзодии мағзи сар ва ҳароммағз (пеш ва пас аз гузаронидани амалиёти ҷарроҳӣ). Менингоселе, менингоррадикулоселле (фалаҷ ва нимфалаҷи дасту пойҳо, вайроншавии функцияи узвҳои кос, контрактураи пойҳо, камақлӣ)	
9)	Оқибатҳои садамаҳои сутунмуҳра ва ҳароммағз, гурӯҳи А ва Б	
4. Омосҳои бадсифат		
0)	1 Лимфомаҳо (бемории Хоҷкин ва лимфосаркома)	Паҳншавӣ ба гирреҳои лимфатикии канораҳо, миёнадевор, ковокии шикам ва паси сифоқ, ҷигар ва испурч. Пайдо шудани доначаҳо дар пӯсти бадан, баландшавии ҳарорати бадан ва харобшавӣ. Дараҷаи IV
1)	1 Нейробластома	Мавҷудияти омос дар ковокии шикам, паси сифоқ, миёнадевор, дард дар мавқеи омос, заҳролудшавии бадан, васеъшавии рағҳои хунгарди девораи пеши шикам ва сатҳи пеши қафаси сина. Астсит, парези андомҳо, вайроншавии функцияи ихроҷи узвҳои коси хурд. Дараҷаи IV
2)	1 Тератобластома	Мавҷудияти омос дар ковокии шикам, узвҳои коси хурд, тухмдонҳо, дард дар мавқеи омос, вайроншавии функцияи ихроҷи узвҳои коси хурд, дард дар мавқеи омос, заҳролудшавии бадан. Дараҷаи IV ва дигар намуди тератобластома

3)	1	Саратони гулӯ ва бинӣ	Душворӣ ё набудани нафаскашӣ ба воситаи бинӣ. Хунравӣ аз бинӣ дар вақти пӯсидани омос, ҳис кардани бадбӯӣ аз омос, харобшавӣ, дард дар мавқеи омос, камхунӣ, захролудшавии бадан. Дараҷаи IV
4)	1	Саратони эмбрионалии чигар	Калоншавии ҳаҷми шикам, мавҷудияти омос дар ковокии шикам (чигар), калоншавии ҳаҷми чигар, дар марҳалаи III васеъшавии рағҳои хунгарди пӯсти шикам (сари медуза), камхунӣ, дард дар шикам. Дараҷаи IV
5)	1	Саратони пӯст	Мавҷудияти омос дар пӯст, мавҷудияти яраҳо, рӯшноитарсӣ, захролудшавии бадан. Дараҷаи IV
6)	1	Гистиотситоз	Мавҷудияти омос дар мавзеъҳои устухонҳои пешонӣ, сар, захролудшавии бадан, вайроншавии устухонҳо. Дараҷаи IV
7)	1	Саркомаи бофтаҳои мулоим, аз он ҷумла, ангиосаркома, фибросаркома, рабдомио-саркома ва дигар намудҳои саркомаи бофтаҳои мулоим	Мавҷудияти омос дар бофтаҳои мулоим, пӯсидани омосҳо, хунравӣ, захролудшавии бадан дараҷаи III-IV ва ҷарроҳии маъюбкунанда (ампутатсия, экзартикулятсия)
8)	1	Омоси мағзи сар	Мавҷудияти омос дар мағзи сар, дарди сар, дилбеҳузурӣ, вайроншавии самтёбӣ, захролудшавии бадан. Дараҷаи IV
9)	1	Саратони ҷоғи боло	Мавҷудияти омос дар ҷоғи боло, захролудшавии бадан, хунравӣ аз омос, дард. Дараҷаи IV
0)	2	Меланомаи пӯст	Мавҷудияти омос дар пӯст, бештар дар рӯй, камхунӣ, метастазҳо ба гиреҳҳои лимфатикии канорӣ. Дараҷаи IV
1)	2	Саратони ғадуди сипаршакл	Калон шудани ғадуди сипаршакл, дарди сар. Асабоният,

		харобшавӣ, хиррӣ шудани овоз, захролудшавии бадан. Дараҷаи IV
2) 2	Нефробластома	Мавҷудияти омос дар ковокии шикам ва паси сифоқ (гурда). Макрогематурия, камхунӣ, харобшавӣ, беҳолии умумии кӯдак. Дараҷаи III-IV-V, ҷарроҳӣҳои маъюбкунанда (нефроэктомия)
3) 2	Ретинобластома	Гурбачашмӣ, экзофтальм, дард дар мавқеи омос, дарди сар, захролудшавии бадан
4) 2	Саркомаи устухон, аз он ҷумла: саркомаи остеогенӣ, хондро-саркома, саркомаи Юинг ва дигар намудҳои омосҳои бадсифати устухон	Пайдошавии дард дар дасту пойи иллатдошта, вайроншудани кори дасту пойҳо. Мавҷудияти рағҳои хунгарди пӯсти болои омос. Пайдо шудани захм дар омос, хунравӣ аз омос, харобшавӣ, захролудшавии бадан, камхунӣ. Дараҷаи III-IV ҷарроҳӣҳои маъюбикунанда (ампу-татсия, экзартикулятсия)
5) 2	Саратони тухмдонҳо	Калон шудани ҳаҷми шикам, мавҷудияти омос дар ковокии шикам ва коси хурд (тухмдонҳо), дар дараҷаи III ва IV вайроншавии кори узвҳои коси хурд, астсит, камхунӣ, захролудшавии бадан
6) 2	Саратони эмбрионалии тухм	Мавҷудияти омос дар тухмҳо, калоншавии ҳаҷми тухм, дард дар мавзеи омос, захролудшавии бадан
5. Бемориҳои пӯст		
7) 2	а) Кератитҳо: - кератитҳо (ихтиоз)-и шаклҳои вазнин; - эритодермияи ихтиозшакли Брок; - шаклҳои обиладор ва бе обила; - фолликулярӣ ва дискератоз,	Вайроншавии вазифаҳои андомҳо (шахшуда, контрактураҳо, синдак-тилияҳо, артропатияҳо), ки ба душвории худхизматрасонӣ оварда мерасонад. Иллатёбии васеи пӯст ва пардаҳои луобӣ (захмҳо, хадшаҳо, эритро-дермия), ки ба норасоии вазифаи хоидан, фурубарӣ, дезадаптатсияи

	<ul style="list-style-type: none"> - бемории Дарие (дерматози обиладор; - эпидермолизи обиладор шакли дистрофикӣ); б) Шаклҳои вазнини бемории пӯст (ортопатияи псориастикӣ): - псориази пустулёзӣ; - эритродермияи атопикӣ; - нейродермити паҳнғашта; - қутури сурхи мӯйдори Девержи) в) Шаклҳои вазнини бемориҳои ирсӣ (ксеродермаи пигментӣ). г) Бемориҳои паҳнғаштаи бофтаҳои пайвандӣ (шаклҳои вазнини склеродермӣ, дерматомиозит) 	устувори ҷисмонӣ оварда мерасонад
8)	2 Обиласории ҳақиқӣ	Шакли хушсифат (ҳангоми давраи аввали пайдошавӣ). Шакли бадсифат
9)	2 Саркомаи Капоши	Авҷгирии равиши омос (баъди худ хадша боқӣ мегузорад). Шакли музмини омос (солҳои тӯлонӣ давом мекунад). Саркомаи Капоши ба бофтаи устухонҳо, шушҳо, ҷигар ва ғайра реша медавнад
0)	3 Лимфомаи бадсифати пӯст дараҷаи 3	Дар давраи инкишофи омос дараҷаи вазнини беморӣ мушоҳида карда мешавад
1)	3 Ҷузом (лепра): - намуди ҷузоммонанд; - намуди силмонанд; - намуди ғайритафриқӣ	Системаи марказии асаб. Вайроншавии вегетативии ҳассосият. Вайроншавии системаи тақяву ҳаракат. Пайдоиши ҷузумаҳо дар пӯст

6. Бемориҳои сил		
2)	3 Сили ковокидори шуш	Бо хуруҷҳои такрорӣ
3)	3 Сили судабанду ковокидори шуш	Бо хуруҷҳои такрорӣ дар қитъаҳои нави шуш
4)	3 Сили сирозии шуш	Шакли паҳншуда
5)	3 Ҳолатҳои баъди даҳолати ҷарроҳӣ, ки бо сили шушҳо алоқаманданд. Носурҳои фаъоли бронхҳо ва қафаси сина	Пулмонэктомия бо бемориҳои ҳамрадиф дар шуши ягона (бронхити музмин, бемории қанд, БПНМ). Норасоии кори дилу нафаскашӣ, дараҷаи 2-3, норасоии кори дилу рағҳо, дараҷаи 1-2
6)	3 Сили системаи асаб	Сили пардаҳои мағзи сар бо оқибатҳои вазнин дар шакли фалаҷ, вайроншавии босира ва равонӣ
7)	3 Сили устухон ва буғумҳо	Бо вайроншавии кори дастгоҳи тақяву ҳаракат, кутоҳ шудани дасту пой, аз ҷумла анкилози буғумҳо ва қачшавии сутунмуҳра ва қафаси сина
8)	3 Сили гурдаҳо	Ҳолатҳои баъди нефроэктомия ва иллатнокшавии гурдаи ягона бо вайроншавии возеҳи кори он
9)	3 Тағйиротҳои калони боқимонда баъди гузаронидани бемории сили шуш	Дар шакли судабандиҳои фаровон, сирозҳо, бронхоэктазҳои дуюм дараҷа, манбаъҳои зиёди зичшуда ва бемориҳои ҳамрадифи шуш (бемории қанд, БПНМ)
7. Иллатҳо ва бемориҳои чашм		
<p>40) Буфталми модарзодӣ - гидрофталми модарзодии ҳар ду чашм</p> <p>41) Бемории оби марвориди ҷавононаи ҳар ду чашм</p> <p>42) Микрокорнея. Макрокорнея</p> <p>43) Нуқсони модарзодии шабакияи ҳар ду чашм</p> <p>44) Албинизм (сафедшавии чашм)</p> <p>45) Абиотрофияи тапеторетиналии шабакия</p> <p>46) Харобшавии асаби босираи ҳар ду чашм</p> <p>47) Набудани модарзодии чашмҳо</p>		
8. Бемориҳои узвҳои дарунӣ		

48) Бемории Виллибрант

49) Гемофилия

50) Камхуниҳои ирсии гемолитикӣ

51) Муковистсидоз

52) Селиакия

54) Нефрити модарзодӣ (синдроми Ал-порт)

55) Намудҳои морфологии пролиферативӣ – склерозии гломерулонефрит, ки бо хулосаҳои биопсияи гурдаҳо тасдиқ шудааст ва дар беморхонаи махсусгардонидашудаи нефрологӣ аз ташхис гузаштааст:

- гломерулонефрити зершадиди бадсифат;

- гломерулонефрити музмин - шакли нефротикӣ (гломерулонефрити фокалӣ – сегментарӣ, гломерулонефрити мембранозӣ);

- гломерулонефрити музмин, шакли гематурӣ;

- гломерулонефрити музмин, шакли омехта, ки бо хулосаҳои биопсияи гурдаҳо тасдиқ шудааст ё дар беморхонаи махсусгардонидашудаи нефрологӣ аз ташхис гузаштааст;

- нуқсонҳои модарзодии гурда ва системаҳои пешоббарор (аплазия, гипоплазия, поликистозии шакли кӯдакона, пучшавии гурдаҳо, масонаи нейрогенӣ, рефлюкси гурдавию масонавӣ);

- гипертензияи гурдавӣ;

- пиелонефрити музмин бо вайроншавии кори гурдаҳо;

- норасоии музмини кори гурдаҳо;

- диабети беқанди нефрогенӣ;

- тубулопатияи Де - Тони –Дебре – Фанконӣ;

- атсидозии найчавию гурдавӣ;

- тубулопатияҳо бо синдроми асосии алкалоз – Синдроми Барттер;

- остеогенези номукаммал;

- сиррозҳои чигар

9. Бемориҳои ҷарроҳӣ ва нуқсонҳои шаклтағйирдиҳӣ

56) Новобаста ба табобат барҳам нахӯрдани чакмезӣ ва нигоҳ надоштани наҷосат ва пешоб, носурҳои наҷосатӣ ва бавлу таносул

57) Ихтилолҳои возеҳи устувори бозгаштнопазири функцияи дастгоҳи такавӣ ҳаракат:

- буридагии як ва зиёда андомҳо новобаста ба дараҷа;

- буридагии рон, ки имконияти гузоштани узви сунъӣ надорад

10. Бемориҳо ва ҳолатҳои патологияи узвҳои такавоҳ ва ҳаракат

58) Артрогриппоз

59) Бемориҳои модарзодии андомҳо:

- мунчаҳои модарзодӣ ва пас аз осеббинии андомҳо;
- нуқсони инкишофи андомҳо (набудани қисми андом);
- буғумҳои қалбакии модарзодии андомҳо;
- эктросиндактилия.

60) Бемориҳои ирсии маҷмуии андомҳо, ки боиси вайроншавии функсияҳои онҳо мегардад

61) Оқибатҳои бемории гузаронидашудаи фалаҷ:

- озодона роҳ рафта наметавонад;
- фалаҷи дастҳо

62) Фалаҷи майнаи сар дараҷаи вазнин бо вайроншавии функсияи андомҳо

63) Мунчаҳои баъдиосеби андомҳо

64) Контрактураи ишемии Фолкман

65) Набудани панҷаҳои дастҳо ва дигар қисматҳо

66) Набудани 4-то ангуштони панҷаи даст, ба ғайр аз ангушти 1-ум

67) Набудани ангушти 1-2-юми панҷаи даст бо вайроншавии функсияи қапидан

68) Набудани ангуштони 1-уми ҳарду панҷаи дастҳо

69) Контрактураи возеҳ ва анкилози буғуми соқу панҷаи пой бо вайроншавии функсияи панҷаи пой аз ду тараф

70) Буғумҳои қалбакии ҷарроҳинашавандаи рон ва соқ

71) Нуқсонҳои инкишофи пойҳо бо набудани функсияи ҳаракат

72) Бемориҳои системавии устухонҳои скелет ва нуқсонҳои инкишофи дастгоҳи такяву ҳаракат, ки ба анкилоз, контрактураҳо, шикастанҳои патологӣ, қачшавиҳои скелет, ҳангоми якбора маҳдудшавии ҳаракат ва худхизматрасонӣ оварда мерасонад

11. Бемориҳои дил ва тарбодӣ

73) Кардиомиопатияҳо (дилататсионӣ, гипертрофӣ, рестриктивӣ)

74) Фишорбаландии бадзоти шараёнӣ (дуюмдараҷа)

75) Фишорбаландии аввалияи шуш

76) Кардитҳои музмини ғайритарбодӣ, перикардитҳои музмин

77) Нуқсонҳои тарбодии дили дараҷаҳои 2-3-и норасоии гардиши хун

78) Бемориҳои паҳншудаи бофтаи пайваस्तкунанда (бодхӯрда, склеродермияи системавӣ, дерматомиозит бо иллатнокшавии узвҳои дарунӣ ва контрактураи мушакҳо)

79) Артрита ревматоидӣ, иллатҳои зиёди буғумҳо бо аломатҳои контрактура, шакли буғумию мағзи сарӣ (синдроми Стилл, субсепсиси Вислер - Фанкони). Норасоии функционалии дараҷаҳои 2-3, ки имконияти ҳаракат ва худхизматрасониро маҳдуд менамояд

80) Норасоии музмини кори дилу рағҳо, дараҷаи 2 ва 3

81) Номураттабии ритми дил: блокадаҳои атриовентрикулярӣ дараҷаҳои 2-3, синдроми сустии банди синусӣ, бо хуруҷҳои тез - тези Эдемс – Стокс – Моргани, аз он ҷумла пас аз гузоштани мададгори сунъии дил, тахикардияҳои пароксизмалии тез - тез

12. Бемориҳои кардиочарроҳӣ

82) Транспозитсияи рағҳои магистралӣ

83) Атрезияи клапани шараёни шушӣ

84) Баромадани рағҳо аз меъдаҷаи рост бо стенози шараёни шушӣ.

85) Стенози танаи шараёни шушӣ

86) Транспозитсияи рағҳои магистралӣ бо нуқсонҳои тавораи байни меъдаҷаҳо ва стенози шараёни шушӣ

87) Меъдаҷаи ягона

88) Атрезияи клапани трикуспидалӣ

89) Атрезияи клапани митралӣ

90) Атрезияи клапани аорталӣ

91) Стенози клапани аорталӣ

13. Бемориҳои гӯш, гулӯ ва бинӣ

92) Бемориҳои модарзодӣ ва ғайримодарзодии ҳалқ ва хирной бо душвории нафаскашии мустақилона бе истифодаи найҷаи трахеостомӣ

93) Бемориҳои дутарафаи модарзодӣ ва ғайримодарзодии узвҳои сомеа бо вайроншавии возеҳи функсияи сомеа ва вайроншавии нутқ

14. Ҳолатҳои норасоии масъуният

94) А-гамма – (гипогамма) - глобулинемия, ки бо тадқиқоти лаборатории паст шудани ғуншавии ҷамъбастии иммуноглобулинҳои зардобӣ то 300 мг/дл ва камтар ё дараҷаи иммуноглобулин аз 6 то 200 мг/дл ва камтар дар кӯдакони синни аз яксола боло тасдиқ шудааст

95) Бемории музмини грануломатозӣ. Ҳолати септики (уфунӣ) музмин, аз он ҷумла касолати думмалии шуш ва ҷигар, ҳангоми тасдиқи лаборатории бо санҷиши хемиллюминесенсия (ҳангоми набудани он ё қобилияти барқароркунандагии тетразолити ниросунро надоштани нейтрофилҳои бемор)

15. Бемориҳои, ки дар асоси онҳо ба кӯдакони волидайнашон дар рафъи

садамаи нерӯгоҳи барқии атомии Чернобил иштирок карданд, маъҷубӣ дода мешавад

96) Кардиопатияҳо (делятатсионӣ бо аломатҳои вайроншавии гардиши хунг)

97) Камақлии тафриқанашудаи пайдоишаш номаълуми дараҷаҳои миёна ва вазнин

Ташхисҳо: Таҳлили умумии хун – ташхиси кушода бо муайян намудани миқдори эритроцитҳо, гемоглобин, нишондоди рангин, ретикулоцитҳо, тромбоцитҳо, лейкоцитҳо, гранулоцитограмма, лимфоцитҳо, моноцитҳо

Вазъи масъуният: Т, В лимфоцитҳо, маҷмӯи даврзанандаи масъуният.

Агар шикоятҳо аз тарафи дил бошанд, ҳатман электорокардиография (ЭКГ), чен кардани фишори шараёни (ФШ), эхокардиография (ЭхоКГ) гузаронида мешавад, агар кӯдаконе бошанд, ки зуд-зуд бемор мешаванд (4 маротиба ва зиёдтар дар як сол), пас танҳо вазъи масъуният муайян карда мешавад

16. Бемориҳои генетикӣ

98) Бемориҳои хромосомӣ (бемории Даун, кретинизм ва ғайраҳо.) Вайроншавии миқдори хромосомаҳо, ки ба ноқисулақлӣ оварда мерасонад (ба кӯдакони аз яксола боло дода мешавад)

99) Нуқсонҳои сершумори модарзодии инкишоф

100) Дисплазияҳои анhidротикӣ-эктодермалӣ

101) Ҳолатҳои ирсии дегенеративӣ, ки ба вайроншавии устувори функсияҳои организм оварда мерасонад (пайдоишаш мубодилавӣ)

102) Муковистсидоз - шаклҳои шушӣ, рӯдагӣ ва омехта

103) Селиакия

17. Бемориҳои эндокринӣ

104) Бемории диабети қанди навъи I (инсулинвобаста)

105) Бемории Итсенко-Кушинг ҳангомӣ фишорбаландии возеҳ ва вайроншавии устухонҳо, ки ба шикастани устухонҳо оварда мерасонад

106) Норасоии музмини ғадудҳои болои гурда (бемории Аддисон, баъди ҷарроҳии пурраи ғадудҳои болои гурда, носозкории модарзодии ғадудҳои болои гурда)

107) Қадпасти гипофизарӣ

108) Гипотиреозии модарзодӣ ва ғайримодарзодӣ ҳангоми камақлӣ ва якбора қафомонии инкишофи ҷисмонӣ

109) Гипопаратиреоз ҳангоми мавҷуд будани хурӯҷҳои аз ҷиҳати терапевтӣ муқовиматпазир, рағкашиҳо

110) Фарбеҳии дараҷаи 4 бо оризаҳояш

111) Гиперпаратиреоз ҳангоми шаклтағйирдиҳии устухонбандӣ ва якбора вайроншавии функсияи такагоҳу ҳаракат

112) Бемории диабети беқанд (шакли ба питуитрин мутобиқ)

113) Носозкории модарзодии функсияи қишри ғадудҳои болои гурда (шакли намакбарҳамзанандае, ки дар заминаи муолиҷаи мутобиққунанда афзоиш меёбад)

114) Синдроми Шершевский - Тернер

18. Бемориҳои сӯхта ва сармозанӣ
115) Мунчаи баъдисӯхтагии панҷаи дасту пойҳо
116) Мунчаи панҷаи дасту пойҳо пас аз сармозанӣ